PL ISSN 0546-1960
NR INDEKSU 366714

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

http://republika.pl/niva_bielastok/
niva_bielastok@poczta.onet.pl
niva_bielastok@skrzynka.pl

№ 46 (2427) Год XLVII | Беласток, 17 лістапада 2002 г. | Цана 2,00 зл.

Краявід пасля выбараў

Яўген Мірановіч

Органы ўлады ў Польшчы ніколі не карысталіся вялікай павагай грамадзян, але таксама палітычныя эліты ніколі не праяўлялі ніякіх імкненняў падняць свой прэстыж. Паводле ўсіх сацыялагічных даследаванняў, улада грамадзянам Польшчы атаясамліваецца з карупцыяй, некампетэнтнасцю, абыякавасцю ў адносінах да грамадскіх спраў і паасобных людзей. Змаганне за месцы ў радах улады штораз часцей бачыцца таксама як імкненне да рабунку публічнай маёмасці. Якасць працы паслоў, сенатараў, радных і самаўрадавых чыноўнікаў прывяла людзей да пераканання, што паміж тым, аб чым яны гавораць як кандыдаты да ўлады, а тым, што яны пасля робяць, няма ніякай сувязі. Выбарчая кампанія явіцца тады як фестываль ілгунства і амаль ніхто ўсур'ёз не ўспрымае лозунгаў і праграм паасобных партый ці кандыдатаў.

У гэтым годзе пасля нуднай выбарчай кампаніі няшмат было ахвотных прымаць удзел у выбарах новых лакальных царыкаў. Толькі кожны трэці грамадзянін пакарыстаўся належным яму выбарчым правам. Галасаваць пайшлі перш за ўсё г.зв. „жалезныя электараты" — посткамуністычнай і нацыяналістычна-каталіцкай арыентацыі. Гэтыя электараты вельмі да сябе падобныя. Жывуць сентыментамі па мінуўшчыне, што дазваляе найбольш цынічным палітыкам выкарыстоўваць іх палітычны кансерватызм.

Вынікі выбараў паказваюць, што пераможцам стала Ліга польскіх сем'яў, за якой стаяў электарат мабілізаваны рэдакцыяй Радыё „Марыя" і парафіяльным каталіцкім клірам. У Беластоку гэтая палітычная фармацыя вырасла на другую сілу ў горадзе, атрымаўшы 8 мандатаў у 28-асабовай радзе. Хаця першае месца заняў Саюз левых дэмакратаў, дасягнуўшы 10 мандатаў, але фактычна партыя Мілера атрымала паражэнне. СЛД рыхтавалася пераняць уладу ў горадзе і ваяводстве, тым часам партыі каталіцкай арыентацыі захавалі 65 працэнтаў мандатаў. Мясцовыя палітыкі СЛД, якія публічна аб'явілі пра цеснае супрацоўніцтва з уладамі Праваслаўнай Беластоцка-Гданьскай епархіі патрацілі вялікую частку каталіцкага электарату. Паспяхова закончыліся гэтыя выбары толькі для дзеячаў царкоўных брацтваў, якія балатаваліся на выбарчых спісках СЛД і карысталіся прапагандай царкоўнага апарату.

Сотні галасоў не хапіла Беларускаму выбарчаму камітэту, каб атрымаць сваё прадстаўніцтва ў Гарадской радзе ў Беластоку. Беларуска-праваслаўны

[працяг ☞ 2]

Фота ЛЕНЫ ГЛАГОЎСКАЙ

Ля памятнага знака Іосіфу Гашкевічу ў Малях

Астравецкія чытанні ў гонар Іосіфа Гашкевіча

Лена Глагоўская

Чытанні ў гонар Іосіфа Гашкевіча адбыліся 9-10 кастрычніка: першы дзень — у Мінску, другі — у Астраўцы. Ініцыятарам чытанняў, ужо другі раз, быў прафесар Адам Мальдзіс. Першыя адбыліся ў 1995 г. і прымеркаваны яны былі да 180-х угодкаў ад нараджэння Іосіфа Гашкевіча. Тады чытанні адбыліся ў Астраўцы і мелі таксама краязнаўчы характар. Мяне туды запрасілі пасля маіх публікацый пра Стэповічаў — Кастуся і Альбіна, беларускіх дзеячаў, якія нарадзіліся ў Баранях Свянцянскага павета. Барані зараз у межах Астравецкага раёна і адтуль цікавасць арганізатараў да маёй асобы як удзельніка чытанняў. Не знаючы транспартных рэалій Беларусі, вырашыла я сама дабрацца ў Астравец з Мінска, хаця ехаў туды спецыяльны аўтобус. Хацелася быць раней, чым усе ўдзельнікі. Маім планам не давяраў прафесар Адам Мальдзіс. Але ж з Мінска ў Астравец толькі 200 кіламетраў! — не хацелася мне верыць, што не паспею на канферэнцыю выязджаючы раніцай са сталіцы. Рацыянальнасць прафесарскай прапановы зразумела я ўжо ў Маладзечне, калі аўтобус стаяў там паўгадзіны, а калі пачаў заязджаць у навакольныя мясціны, зразумела я, што цяжка будзе мне даехаць на канферэнцыю. Прытым аўтобус ехаў у Ашмяну, а адтуль яшчэ каля 20 кіламетраў у Астравец. Прыехаўшы шчасліва ў Ашмяну пасля поўдня, аказалася, што трэба там чакаць яшчэ тры гадзіны аўтобуса ў Астравец. Што было рабіць? Агледзеўшы цэнтр мястэчка, рамантаваны касцёл і царкву, распытала пра дарогу ў Астравец і пайшла пяшком. Пасля трох кіламетраў паявілася машына, якая давезла мяне да мэты. У Астраўцы чытанні ўжо прадаўжаліся за вячэрнім сталом, дзе зачытала я рэфэрат пра Стэповічаў.

На гэты раз я вырашыла абмінуць Мінск і загадзя заехаць у Астравец, каб не спазніцца. Тым больш, што спадарожнічаў мне Чэслаў Мекін, віцэ-старшыня нашай „Хаткі", ураджэнец Астравеччыны. У Астраўцы жыве яго сям'я — брат Зянон і сястра Ірэна. Аўтобус з Гродна ў Астравец ехаў шэсць гадзін. Пасля пранізлівага холаду ў аўтобусе чакала нас цёплая хата Ірэны Кацынель.

Калі ў Мінску праходзіў першы дзень канферэнцыі, мы наведвалі Астравец і ваколіцу. Астравец — раённае 3-тысячнае мястэчка. Ёсць там два касцёлы і нядаўна пабудаваная царква. Жыхары Астраўца ў большасці каталіцкага веравызнання. Праваслаўныя паявіліся пасля перасялення чарнобыльцаў. Гідамі па Астраўцы былі Чэслаў Мекін і яго брат Зянон. Паказалі яны новую частку мястэчка, дзе астравечане будуюць прыгожыя дамы. З настаўніцай Марыяй Васілёнак паехалі мы ў мястэчка Гудагай, дзе яна ў сярэдняй школе стварыла краязнаўчы музей. Дарэчы, школа беларуская і вучыцца ў ёй каля 400 вучняў. Музейчык месціцца ў адным пакоі. На стэндах старажытныя звесткі пра ваколіцу, з міжваеннага часу і сучасныя. Асобнае месца адведзена прафесару Адаму Мальдзісу, які нарадзіўся ў недалёкіх Расолах і два гады вучыўся ў гудагайскай школе; прафесару Георгію Штыхаву, які пасля універсітэта год працаваў настаўнікам у гэтай школе; Надзеі (эндакрынолаг) і Льву (мастак) Дабжынскім, якіх маці да вайны мела мёнтак у Лошы. У Лошу направіліся і мы, каб узяць крыху зямлі на магілу Надзеі Дабжынскай-Бітэль. Пры капліцы на ўзгорку стаіць надмагільны помнік Льву Дабжынскаму, які ў 1937 г. пакончыў жыццё самагубствам. Быў таленавітым мастаком, аставіў па сабе больш за 300 прац, большасць з якіх бясследна

[працяг ☞ 2]

Экалагічнае гаспадаранне ☞ 3

На Гайнаўшчыне няма пакупнікоў, якія заплацілі б за экалагічнае харчаванне больш, чым за звычайныя харчы вырошчваныя на мінеральным угнаенні. Толькі лічаныя адзінкі шукаюць экалагічную бульбу ці трускалкі. Выключэннем з'яўляюцца зёлкі...

Каштаны памяці ☞ 4

Побач месца, на якім пахавалі два гады таму маю бабулю, ляжаў дасюль 60-гадовы мужчына. Яшчэ летась дзень да Дзядоў хтосьці да яго прыходзіў. Ставіў свечкі, клаў сціплы букет кветак. Сёлета дзень да Свята памерлых яго магілка была асыпана апалай лістотай, стаялі выгарэлыя ад месяцаў знічы. Назаўтра хтосьці з гэтай магілкі змёў лісты, пазбіраў выгарэлыя свечкі і паклаў два каштаны.

У вялікай сям'і ☞ 4

Моцныя сувязі сяброўства паміж прадстаўнікамі розных нацыянальнасцей знітоўвае культура. Калі людзі пішуць, спяваюць, танцуюць, рысуюць, павышаюць свой інтэлект, манеры, унутрана ўзбагачаюцца, становяцца лепшымі.

Мастацкія сустрэчы Гродна-Беласток ☞ 8

Канцэрт распачаўся пралогам: песню „Родны край беларускі" праспявалі ўсе ўдзельнікі фестывалю. А другую песню „Мой родны кут" выконваў наш ансамбль „Прымакі". Усе БГКТоўскія калектывы добра ўспрымаліся гродзенцамі. На фестывалі выступілі таксама дванаццаць мясцовых польскіх калектываў.

Масціха ☞ 9

Масціха, як і навакольныя вёскі, наводзіць песімізм. Відаць тут глыбокі застой. Гаспадарчыя будынкі, калі іх не раскідалі людзі, развальваюцца самыя. Астаюцца толькі жылыя дамы, яшчэ дзе-нідзе з вельмі прыгожай аддзелкай. У Масціце каля дзесятка дзяцей — здавалася б: у вёскі будучыня. Толькі не відаць у тае будучыні будучыні...

Елі з чарапкоў ☞ 10

На вываз у Германію солтыс вызначаў і з кім ён гарэлку піў, таго крыў, а мяне без гадоў вызначыў. Я была ў Сякерку да сястры пайшла, а на другі дзень бацька па мяне прыехаў, каб у Новы Двор ставіцца; было гэта ў красавіку 1942 года. У Новым Двары цэлы тыдзень была — цэглы ад жыдоўскага храма падбірала. Мама мне есці прыносіла, а адной сіраце дык і сарочку пашыла. Калі назбіралі транспарт, тады нас на самаходзе ў Гродна завезлі.

9 770546 196000

Беларусь — беларусы

Дзяды — вяртанне памяці ці бяспамяцтва?

З-за імклівага бегу жыцця, паўсядзённай кругаверці чалавек часцяком забываецца пра тое, што час яго знаходжання на гэтым свеце далёка не вечны. І ў кожнага народа ёсць дні, якія вызначаныя яго гісторыяй менавіта для нагадвання аб хуткасці зямнога існавання і аб тых, хто пакінуў нас назаўсёды.

Для беларусаў адным з такіх дзён — Змітраўскія Дзяды, якія звычайна адзначаюцца на зломе кастрычніка і лістапада. Так сталася, што менавіта на канец кастрычніка, а дакладней 30 яго чысло прыпаў Дзень памяці ахвяр палітычных рэпрэсій. Хоць першае свята паходзіць з глыбіні стагоддзяў, а другая дата з'явілася толькі каля 30-ці гадоў таму, яны ў свядомасці многіх зліліся ў адно. І ў выніку ў Беларусі з канца 80-х гадоў мінулага стагоддзя свята Дзяды мае несумненна палітычную афарбоўку, бо адзначаецца пераважна дэмакратычнай апазіцыяй.

Калі прыгадваць гісторыю, то само ўзнікненне Дня памяці ахвяр палітычных рэпрэсій прыходзіцца на 1974 год. Тады ў мардоўскіх лагерах палітычна зняволеныя правялі галадоўку і з цягам часу дзень 30 кастрычніка стаў адзначацца тым ці іншым чынам усімі прыгнечанымі вальнадумцамі савецкага перыяду. Пазней дата была афіцыйна зацверджана ў яе цяперашняй назве і адзначаецца ў Расіі.

У 1989 годзе шматтысячная дэманстрацыя жыхароў Мінска выйшла да прыгараднага ўрочышча Курапаты, дзе ў 30-я гады НКВД расстрэльваў „ворагаў народа". Нашчадкі прыйшлі ўшанаваць памяць забітых продкаў. У той дзень людзей разагнала міліцыя, а рэакцыя ўнутры Беларусі на здзек з памяці прымусілі вядомага пісьменніка Алеся Адамовіча назваць сваю рэспубліку „перабудовачнай Вандэяй", маючы на ўвазе найвышэйшы ўзровень савецкага кансерватызму ў параўнанні з іншымі рэгіёнамі Савецкага Саюза.

Дэмакратызацыя беларускага палітычнага жыцця ў пачатку 90-х прывяла да таго, што парламент абвясціў 2 лістапада святочным днём — афіцыйна Дзень памяці продкаў „Дзяды". Свята сапраўды набыло народны характар, бо ў гэты дзень беларусы, незалежна ад веравызнання, хадзілі на могілкі, упрыгожвалі магілы памёрлых сваякоў і родных, за чаркай гарэлкі ўспаміналі іх добрым словам альбо моўчкі. Але так цягнулася нядоўга. З узмацненнем улады цяперашняга прэзідэнта свята Дзяды зноў стала працоўным днём, праўда, з узгадкай аб даце ў календарах.

Разам з тым, усё больш стала праяўляцца палітычная частка Дзядоў. Асабліва пасля ўсіх нашумелых падзей гэтага года звязаных з будаўніцтвам каля Курапатаў мінскай кальцавой дарогі. Абаронцы Курапатаў, а менавіта так назвалі сябе тыя, хто і ўдзень, і ўноч пільнаваў урочышча ад будаўнічай тэхнікі і шкодаў усталяваным крыжам, зрабілі ўсё, каб не даць прайсці гэтай дарозе, літаральна, па касцях забітых.

Дзяды гэтага года не надта адрозніваліся ад папярэдніх. Тыя ж невялікія групы нацыянальна свядомых грамадзян па ўсёй краіне нагадвалі іншым аб прыкрай старонцы гісторыі.

У Мінску прыўрочанае святу шэсце колькасцю да 1 000 чалавек да Курапатаў прайшло мірна, не было затрыманняў і разгонаў. Людзі годна і прыстойна ўшанавалі памяць памерлых і рэпрэсаваных. Быў нават усталяваны крыж-капліца з Курапацкай іконай Божай Маці.

На жаль, не ўва ўсіх беларускіх гарадах усё адбылося спакойна. Так, у Віцебску дзень памяці ахвяр палітычных рэпрэсій быў адзначаны затрыманнямі ўдзельнікаў пікета, якія нагадвалі аб зніклых палітыках.

Усё ж такі варта прызнаць, што зараз у Беларусі ні тыя пікеты, ні памінальныя шэсці не знаходзяць належнага водгуку ў душах большасці яе грамадзян. Беларускае насельніцтва зноў нібыта захварэла на савецкую глухату і слепату — галоўныя ўмовы бесперашкоднага цкавання іншай думкі. І хоць масавых рэпрэсій у краіне няма, бо няма эканамічнай патрэбы, але, па ўсім відаць, палітычна грамадства для іх саспела. Разам з тым, хочацца верыць, што 1937 год не пяройдзе ў XXI стагоддзе.

Уладзімір Лапцэвіч

Узнагароды беларускім журналістам

Юрка Ляшчынскі і Аліцыя Петручук з Беластоцкага радыё за рэпартаж „А нашы не вярнуліся" атрымалі другую ўзнагароду на II Агульнапольскім конкурсе рэпартажаў і радыёперадач пра нацыянальныя меншасці ў Жэшаве. У сваім рэпартажы расказалі яны гісторыю трыццаці беларускіх сялян з усходняй Беласточчыны, забітых атрадам Рамуальда Райса „Бурага" каля вёскі Пухалы-Старэ ў студзені 1946 года.

Юрку Каліну з Беластоцкага аддзялення Польскага тэлебачання ўзнагародзіла асацыяцыя „Журналісты без межаў" з сядзібай у Вене. Перамог ён у конкурсе „Свабода слова ў краінах цэнтральнай і ўсходняй Еўропы" дакументальным фільмам „Пагоня за праўдай". Гэта гісторыя журналістаў гродзенскай „Пагоні" Міколы Маркевіча і Паўла Мажэйкі, расказаная на шырэйшым фоне сітуацыі сродкаў масавай інфармацыі ў Беларусі.

Віншуем! (ак)

Астравецкія чытанні ў гонар Іосіфа Гашкевіча

[1 ☞ працяг]

загінула ў пасляваеннай завірусе перасялення. Каля дзесятка прац (сярод іх аўтапартрэт мастака) захавалася ў Гданьску, ў доме Надзеі Дабжынскай-Бітэль, якая памерла тры гады таму. Марыя Васілёнак хоча, каб хаця адна праца Льва Дабжынскага трапіла ў іхні музей. Ёсць там кніга Надзеі Дабжынскай *Jak wiedźma Agrypicha znachorstwa mnie uczyła* (Gdańsk 1991). У Лошы па маёнтку Дабжынскіх нічагусенькі, апрача людской памяці не асталося. Можа адзін стары клён.

10 кастрычніка ў Астравец прыехалі госці з Мінска і Японіі. Гаспадары сустракалі іх хлебам і соллю. Спярша ўсклалі кветкі да помніка Іосіфу Гашкевічу, аўтарства Валерыя Янушкевіча, адкрытага ў 1995 г. Потым была выстава прац Рычарда Грушы, які спецыяльна да чытанняў выканаў памятны знак, прысвечаны Іосіфу Гашкевічу ў Малях. Чытанні ў Астравецкім райвыканкаме вёў прафесар Георгій Штыхаў. Гасцей прывітаў старшыня райвыканкама Адам Кавалько, прадстаўляючы гісторыю і сучаснасць раёна. Успомніў ён пра першыя чытанні і зацікаўленне краязнаўствам. Затым пачаліся выступленні гасцей. Такада Касічы прыехаў з японскага горада Хакадэ, дзе мае свой прыватны музей. У Хакадэ жыў Іосіф Гашкевіч — першы расійскі пасол у Японіі (1858-1865). Вывучаў ён японскую мову і культуру. З 1867 г. жыў у маёнтку Малі каля Астраўца, дзе і памёр 5 (17) кастрычніка 1872 г. (так у беларускіх энцыклапедыях), хаця паводле архіўных звестак — 3 (15) мая 1875 г. і пахаваны на астравецкіх парафіяльных могілках (В. Грыцкевіч, *Жыццё і дзейнасць Іосіфа Гашкевіча*, [у:] *Беларусіка 8*, Мінск 1997, с. 14). Да сёння яшчэ не высветлена, дзе дакладна нарадзіўся І. Гашкевіч (у Мінскім павеце (?), губерні (?)), ні ў якім годзе — 1814 ці ў 1815. Пры нагодзе І. Гашкевіча гаварылася пра археалогію Астравеччыны (Г. Штыхаў, Эдвард Зайкоўскі), вядомых выхадцаў з Астравеччыны — сям'ю Стэповічаў, мастака Мар'яна Богуша-Шышку, Надзею і Льва Дабжынскіх, Мэнке Каца — яўрэйскага паэта з Міхалішак, пра беларускае ўсходазнаўства, краязнаўства і музейную справу. Краязнаўствам на Астравеччыне цікавяцца пераважна настаўнікі, журналісты „Астравецкай праўды", бібліятэкары, нават мытнікі (Алесь Юркойць). Пад вечар удзельнікі чытанняў паехалі ў Малі, дзе побач сельскай бібліятэкі адкрыты памятны знак у гонар Іосіфа Гашкевіча — вялізны валун з барэльефам галавы І. Гашкевіча выкананым Рычардам Грушам. Адкрывалі: аўтар Адам Кавалько і Такада Касічы. Прагучала песня „Адысей з Беларусі" на словы настаўніцы гісторыі Тацціяны Граблеўскай з Астраўца і музыку Алеся Якімёнкі — таксама астравецкага барда. У бібліятэцы — выстаўка прысвечаная І. Гашкевічу. А ў Малях ад быўшага маёнтка захавалася толькі старая ліпавая алея, як нейкі прадказуемы шлях у вечнасць.

Чытанні закончыліся ў астравецкім рэстаране „Беларусь", дзе ўспамінаўся цёплымі словамі, з пажаданнямі вяртання да здароў'я, непрысутны ініцыятар чытанняў, астравечанін прафесар Адам Мальдзіс, на якога 23 верасня напалі невядомыя асобы і моцна збілі, так, што не мог ён прысутнічаць у кампаніі ўдзячных яму сяброў. У бок японцаў, якія ахвотных частавалі сваёй нацыянальнай рысавай гарэлкай сакэ, узнікла прапанова наконт супрацоўніцтва Астраўца з нейкім мястэчкам у Японіі, каб маглі туды ездзіць у адпачынак астравецкія дзеці, каб узаемна знаёміцца. Мне прыйшлося пазнаёміцца з культурным аташэ Японіі ў Беларусі Касіно Го, які навучыўся беларускай мове, цікавіцца беларускай гісторыяй і культурай, нават на Беласточчыне.

Пры ўсёй павазе да арганізатараў, гаспадароў і да памяці пра Іосіфа Гашкевіча, адчувалася савецкая шаблоннасць і менталітэт — гаспадар раёна заўзята прамаўляў на рускай мове, на зямлі, дзе нарадзіліся мае героі — Стэповічы, якія змагаліся там за беларускасць, нягледзячы на неспрыяльныя абставіны вайны і польскага часу. Так яно відаць і ёсць, мо да 2020 г. — да 130 угодкаў нараджэння Казіміра Сваяка (Кастуся Стэповіча) на астравецкай зямлі пачнуць ставіць таксама помнікі беларускім нацыянальным дзеячам. Пакуль іх імёны засвойваюцца мясцовымі элітамі ўлады, але маю надзею, што неўзабаве дачакаемся астравецкіх чытанняў прысвечаных Стэповічам, спалучаных хаця б з усталяваннем памятнай дошкі на іхняй роднай хаце, якая пакуль яшчэ стаіць у Баранях.

Лена Глагоўская

Краявід пасля выбараў

[1 ☞ працяг]

электарат не памяняў свае палітычнай лініі і заахвочаны прапагандай святароў прагаласаваў за СЛД. Ва ўсходняй частцы Падляшскага ваяводства аднавіўся ў сапраўднасці стан існуючы да 1989 г. Амаль усімі гмінамі, за выключэннем Чыжоўскай, будуць кіраваць спадкаемцы Польскай аб'яднанай рабочай партыі. У Гайнаўцы, хаця Беларускі камітэт адзначыў сваю прысутнасць, аднак у павеце, горадзе і гміне беларускі люд прадэманстраваў сваю адданасць партыі Мілера.

Выбары на Беласточчыне паказалі, што няма тут месца для памяркоўных партый ліберальна-дэмакратычнага напрамку. Дамінуюць арганізацыі, якія адклікаюцца да электарату з таталітарнымі сентыментамі. Беларускі рух, які сёння мае інтэлігенцкі характар, не можа знайсці сваю грамадскую базу і таму, што ўвогуле загінуў на Беласточчыне электарат ліберальна-дэмакратычнага характару. Раней Унія дэмакратычная мела тут за сабой каля 20 працэнтаў электарату. Сёння няма грамадскай патрэбы для існавання такой партыі.

Праваслаўны люд хоча адначасова быць польскім людам і таму заўсёды будзе падтрымліваць СЛД. Не мае, дарэчы, ніякага выбару ў сваіх імкненнях да самапаланізацыі. Нацыянальна-каталіцкі лагер ніколі не стане адабраць іх польскасць. З яго боку паняцце „праваслаўнага паляка" не разглядаецца як рэальная з'ява, таксама як усур'ёз не ўспрымаюцца яўрэі-каталікі. Большасць праваслаўнай моладзі хоча быць палякамі, аднак свайго палітычнага руху ніколі яна не створыць па тых самых прычынах, па якіх не заіснаваў беларускі рух. Ініцыятыва такая патрабавала б публічнага выяўлення свае іншасці. Вонкавым светам гэтая іншасць акрэсліваецца тут універсальнай мянушкай — „кацапы". СЛД, як польская партыя, дае праваслаўным магчымасць прыхаваць тую кацапскасць. Але за ўсё трэба плаціць. Часам высокапастаўленыя чыноўнікі, якіх люд называе „нашымі", паводзяць сябе горш за эндэкаў, але ўспрымаецца гэта са зразуменнем. „Відаць так трэба", — каменціруюць мужыкі, седзячы перад тэлевізарам.

Яўген Міранові ч

Экалагічнае гаспадаранне

У Гайнаўскім павеце больш за 20 сем'яў рашыліся пераставіць сельскую гаспадарку на экалагічны лад. Некаторыя з іх у час двухгадовага прыстасавальнага перыяду з паспяховым вынікам перайшлі кантролі і хутка атрымваюць экалагічны сертыфікат на свае прадукты. Аднак, на Гайнаўшчыне няма пакупнікоў, якія заплацілі б за экалагічнае харчаванне больш, чым за звычайныя харчы вырошчваныя на мінеральным угнаенні. Толькі лічаныя адзінкі шукаюць экалагічную бульбу ці трускалкі. Выключэннем з'яўляюцца зёлкі, вырошчваннем якіх прапануюць заняцца працаўнікі Сельскагаспадарчай кансультацыі ў Гайнаўцы (філіял Падляшскага ваяводскага сельскагаспадарчага дарадчага асяродка ў Шэпятове).

У Гайнаўцы 17 кастрычніка адбылося спатканне гаспадароў, якія займаюцца экалагічным вырошчваннем зёлак. Кіраўнік Інстытута раслін і зёлкавых прадуктаў з Познані Вальдэмар Бухвальд пазнаёміў сялян з новымі відамі лячэбных зёлак, якія можна вырошчваць з мэтай продажу. Засяродзіўся на чатырох відах, якія ахоўваюцца ў Польшчы: дзягіль, бяссмертнік, ландыш майскі і крушына ломкая. Прадпрыемствы „Руна", „Дары натуры" і „Гербаполь" зацікаўлены купляй гэтых зёлак. Гаспадары атрымалі насенне. Праз некалькі гадоў змогуць яны атрымаць сяўны матэрыял на вялікія плошчы. Праграма развіцця прадукцыі зёлак падрыхтавана па заказе Міністэрства асяроддзя і фінансуецца Нацыянальным фондам аховы асяроддзя і воднага гаспадарання. На Гайнаўшчыне нагляд за выкананнем праграмы вядзе Сельскагаспадарчая кансультацыя, працай якой кіруе каардынатар Геранім Панятоўскі.

Вячаслаў Корх з Вітава сёлета мала сабраў мальвы і аслінніка, але плён жыта, аўса, і сырадэлі быў лепшы. Хаця не карыстаецца ён мінеральным угнаеннем і хімікатамі, то на пясчаных землях атрымлівае плён мала горшы чым звычайна. Прымяняе ён натуральнае ўгнаенне — кампост, струковыя культуры. Звыкся ўжо з новымі метадамі гаспадарання, а даплаты (300 злотых да кожнага гектара зямлі абсеянай збожжам, 450 зл. — да агародніны і 150 зл. — да сенажацей) далі яму дадатковы прыбытак.

У гэтым годзе даплаты да экалагічнага гаспадарання выдатна паменшалі (200 зл. — да збожжа і 80 зл. — да сенажацей). Для гаспадароў, якія атрымаюць сертыфікаты, даплаты будуць яшчэ меншымі. Абмежаванне выдаткаў з дзяржаўнага бюджэту на падтрымку вытворчасці экалагічнага харчавання можа спыніць развіццё гэтай галіны сельскай гаспадаркі.

— Прапанаваў я прадпрыемству „Руна" дамову на пастаўку зёлак, але яны не згадзіліся, — кажа Вячаслаў Корх.

Фота АЛЯКСЕЯ МАРОЗА

Вячаслаў Корх (справа) і Ян Пясэцкі

У рэстаранчыку побач дарогі ў Белавежу паінфармавалі, што яны купяць экалагічныя агуркі, памідоры і салату, пад умовай пастаяннай пастаўкі. Аднак, на Гайнаўшчыне прадукцыя экалагічнага харчавання невялікая і гарантаваць пастаянныя пастаўкі немагчыма. Малако Вячаслаў Корх здае разам з іншымі гаспадарамі, бо не знайшліся яшчэ індывідуальныя пакупнікі на экалагічны сырадой. Індывідуальныя купцы прыязджалі да Вечаслава Корха за трускалкамі, а нават самі хадзілі выбіраць іх у поле. Некаторыя шукаюць бульбу, вырашчаную без мінеральнага ўгнаення.

У гэтым годзе Ян Пясэцкі з Пятроўшчыны (Кляшчэлеўская гміна) вырошчваў зёлкі, але вясенняя засуха знішчыла плянтацыю. Зааبراў ён 0,3 гектара кмену, 0,4 гектара каляндры. Атрымаў 14 кілаграмаў мяты і невялікі плён мальвы.

— Мы толькі пачынаем вучыцца як вырошчваць зёлкі. У нас крыху іншы клімат, чым у Люблінскім ваяводстве. Таму трэба вопыту, каб перанесці люблінскія стандарты на Гайнаўшчыну, — лічыць Ян Пясэцкі.

Аляксей Мароз

Нечага можна дабіцца

Гутарка з новаабраным радным Гарадской рады Беластока Славамірам НАЗАРУКОМ.

— Што з Вашых планаў удалося ажыццявіць у папярэдняй кадэнцыі Гарадской рады?

— Я ўсё жыццё дзейнічаў у праваслаўным асяроддзі, пры Царкве; сёння я з'яўляюся старшынёй царкоўнага Брацтва Трох Свяціцелей. У сваёй працы ў Гарадской радзе я арыентаваўся на праваслаўе, на прадстаўлянне праваслаўнай грамадскасці, не забываючы і пра беларускія справы, бо лічу сябе беларусам. А нашы меншасныя справы і патрэбы ўлады горада не заўсёды бачылі.

Мы нагадвалі ўладзе пра існаванне праваслаўя, бо многія пастановы гарадскіх улад краналі толькі Каталіцкага касцёла, а пра нас не згадвалася. Напрыклад, мы дабіваліся, каб Гарадскі асяродак дапамогі сям'і супрацоўнічаў не толькі з Касцёлам, але і з Царквою. Калі Рада прымала статуты школ, мы патрабавалі гарантавання пачуцця іншасці тым, хто хоча захаваць сваю тоеснасць; не заўсёды гэта ўдавалася правесці. На апошняй сесіі Рады была прынята пастанова аб успамаганні Асяродка для клапатлівай моладзі — тут меўся на ўвазе асяродак салезіянцаў у Ружанастоку. Быў запіс, што горад можа супрацоўнічаць з арганізацыямі Рымска-каталіцкага касцёла і іншымі касцёламі. Я звярнуў увагу, што варта вылучыць было і Праваслаўную царкву, бо тут праваслаўе больш важнае, чым у іншых рэгіёнах Польшчы, але мая прапанова была адкінута.

— А што Вы зрабілі на пазаканфесійнай дзялянцы?

— Дзякуючы маім захадам тром беластоцкім вуліцам былі прысвоены назвы Беларуская, Украінская і Сербская. Таксама сквер пры скрыжаванні вуліц Сянкевіча і Таваровай названы імем Уладзіміра Панкевіча, выхадца з духоўнай сям'і, лекара, выпускніка Віленскага універсітэта, які стварыў асновы медыцынскай апекі на Беласточчыне.

Я выхадайнічаў пракладку тратуара на вуліцы Прадукцыйнай між Бацечкамі і Высокім Стачком, выкананне пакрытых асфальтам даезду і стаянкі каля школы н-р 45 і добраўпарадкаванне тратуараў каля яе. Таксама я выступаў з многімі інтэрпеляцыямі ў справах рамонту аўтобусных прыпынкаў. І, агульна, мы з клуба левых і незалежных „Разам" часта галасавалі супраць празмерных павышанняў камунальных цэн. Часта выступалі ў справах сацыяльных кватэр, бо ў горадзе гэтыя справы не вырашаны.

За беларускія справы побач мяне змагаліся таксама радныя Віталь Бонда і Пятро Крук. Нашы абставіны, меншасці, складаныя, але калі ўмела пахадайнічаць, то ўсё ж такі нечага можна дабіцца. Не ўсе ў Радзе цягнулі толькі сабе, а мы былі дзеля таго, каб адкрываць вочы і на нашы патрэбы. Напрыклад, у рамках Дзён Беластока ладзіўся канцэрт царкоўнай музыкі, чаго раней не бывала. Таксама хадайнічалі мы за канцэрты прадстаўнікоў нацыянальных меншасцей. Я звязваў Беластоцкі асяродак культуры з Беларускім грамадска-культурным таварыствам і беларускі канцэрт адбыўся ў кінатэатры „Форум", толькі БАК так арганізаваў тое мерапрыемства, што пасля фальклорных ансамбляў „Крыніца" і „Ас" выступіла рокавая „Ріма", што не спадабалася старэйшым слухачам. Мы таксама інфармавалі нашы арганізацыі пра грошы, прызначаныя гарадскімі ўладамі на культурныя мерапрыемствы. Сваім укладам лічу таксама паспяховы выбар дырэктара беларускага дзіцячага садка.

Пэўная крыўда нам, меншасцям, ёсць, але нельга гэтага перабольшваць, бо нечага ж усё-такі можна дабіцца. Напрыклад, мы са справаздачы за 1999 год даведаліся, што з Фонду аховы асяроддзя касцёлы атрымалі грошы на зелень. А мы пра тыя грошы не ведалі. Мы пахадайнічалі каля гэтай справы і цэрквы таксама атрымалі грошы на закладку зелені: чарназём, кусты, дрэвы. Мы даглядалі нашых спраў, але і працавалі над агульнымі праблемамі горада: бюджэтам, інвестыцыямі, камунікацыяй, мясцовымі падаткамі, камунальнай інфраструктурай.

— Дзякую за размову.

Гутарыў Аляксандр Вярбіцкі

Выбары ў Бельскім павеце

Выбарчы камітэт „Бельская кааліцыя" ў час самаўрадавых выбараў атрымаў у Бельскім павеце 5 161 голас і ўвёў ў Павятовую раду 5 асоб. Раднымі сталі Васіль Ляшчынскі (863 галасы), Міраслаў Бало, Сяргей Лукашук, Галіна Бушко і Пётр Божка. У Раду Бельскага павета ўвайшлі яшчэ 6 дэпутатаў ад Самаўрадавай правіцы „Еднасць", 5 — з Выбарчага камітэта выбаршчыкаў „Нашае Падляшша" і 3 — з Кааліцыйнага выбарчага камітэта СЛД-УП. У 19-асабовай Радзе неабходным будзе стварэнне кааліцыі.

У першым туры выбараў бурмістра Бельска-Падляшскага перамог Андрэй Сцепанюк з „Бельскай кааліцыі", які набраў 3 132 галасы. На другім месцы апынуўся Яўген Беразавец з СЛД-УП (2 845 галасоў), на трэцім — Аляксандр Галамбецкі з Самаўрадавай правіцы „Еднасць" (2 653 галасы) і на чацвёртым — Пётр Даніла з „Нашага Падляшша" (933 галасы).

У выбарах у Гарадскую раду Бельска-Падляшскага перамагла „Бельская кааліцыя". Увяла яна ажно 8 радных. Сталі імі Юрка Баена, Аляксандр Божка, Пётр Кандрацюк, Зінаіда Навіцкая, Тамара Русачык, Марыя Рыжык, Дарафей Фіёнік і Мікола Хроль.

У горадзе непасрэдны выбар бурмістра не прыцягнуў дастатковай колькасці жыхароў і на выбарчыя ўчасткі прыйшла менш чым палова ўпаўнаважаных да галасавання.

У Бельскім павеце найбольш беларусаў пражывае ў гмінах Бельск-Падляшскі і Орля, менш у гміне Боцькі. У вясковай гміне Бельск-Падляшскі ў выбарах на пасаду войта перамагла Яўгенія Асташэвіч з СЛД-УП (52% галасоў). Папярэдні войт Юрый Ігнацюк — кандыдат ад „Бельай кааліцыі" — сабраў 48% галасоў. У 15-асабовую Раду ўвайшлі 5 дэпутатаў ад „Бельскай кааліцыі": Ян Сідорскі, Ірэна Цішук, Павел Лазавік, Славамір Бужынскі і Міхал Пятроўскі.

У Арлянскай гміне ажно шэсць кандыдатаў змагаліся за пост войта. У першым туры найбольш галасоў набраў цяперашні войт Ян Добаш ад камітэта „Будзьма разам" (34% галасоў), а яго папярэднік Міхал Іванчук ад камітэта „Арлянская зямля" апынуўся на другім месцы (24% галасоў). У гміне Боцькі войтам стаў Станіслаў Дэрэгайла, які набраў 69% галасоў.

На выбарах у сеймік Падляшскага ваяводства Беларускі выбарчы камітэт набраў у Бельскім павеце 3 468 галасоў. На гэтым спіску найбольшай падтрымкай выбаршчыкаў карыстаўся Ян Чыквін (3 014 галасоў).

Аляксей Мароз

PS. У другім туры бурмістрам Бельска стаў Яўген Беразавец, а войтам Орлі Ян Добаш.

У вялікай сям'і

Беларусь — краіна з багатай культурнай спадчынай. Здолела яна захаваць лепшыя рысы культур іншых народаў. Беларусь шчыра і гасцінна „адчыняе дзверы" не толькі беларусам але і прадстаўнікам розных нацыянальнасцей, якія жывуць і працуюць на гэтай зямлі. Моцныя сувязі сяброўства паміж прадстаўнікамі розных нацыянальнасцей знітоўвае культура. Паводле слоў Уладзіслава Антонавіча Мантвідаса (на здымку ў цэнтры), дырэктара Рэспубліканскага цэнтра нацыянальных культур у Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь, культура спалучае ўсе нацыянальнасці. Калі людзі пішуць, спяваюць, танцуюць, рысуюць — павышаюць свой інтэлект, манеры, унутрана ўзбагачаюцца, становяцца лепшымі. Таму ў заснаваным у 1995 г. Рэспубліканскім цэнтры нацыянальных культур няма канфліктаў, а праблема аўтаноміі паасобных груп ніколі не існавала. Адзінымі сваркамі бываюць творчыя разыходжанні. Культурных тэм і праграм Цэнтр не накідвае, а нацыянальныя групы рыхтуюць іх самі.

Дырэктар Мантвідас аднолькава адносіцца да ўсіх нацыянальнасцей. Калі ёсць прызнаны грошы на мерапрыемствы, яны раздзяляюцца па-роўну. Бацька Уладзіслава Мантвідаса быў літоўцам, маці беларускай, ён сам католік.

Рэспубліканскі Цэнтр нацыянальных культур гэта дзяржаўная бюджэтная ўстанова, асноўнымі мэтамі дзейнасці якой з'яўляецца ўдзел у рэалізацыі дзяржаўнай палітыкі ў сферы адраджэння, захавання і развіцця культур нацыянальных супольнасцей у Беларусі. Па даных перапісу 1999 г. звыш 19% насельніцтва Беларусі адносіцца да ліку нацыянальных меншасцей. Яны ўключаюць у сябе прадстаўнікоў больш за 130 нацыянальнасцей, якія жывуць побач з беларусамі. У Беларусі па стану на 1 лютага 2000 г. зарэгістравана і дзейнічае 88 грамадскіх аб'яднанняў, з іх 23 на рэспубліканскім узроўні, астатнія — на мясцовым. Асноўнае месца ў дзейнасці нацыянальных культурных аб'яднанняў належыць пытанням адраджэння, зберажэння і развіцця культурных традыцый, захавання этнасаў — помнікаў, нацыянальнай сімволікі, літаратуры і мастацтва, святаў, абрадаў. Культурныя аб'яднанні будуюцца на добраахвотных прынцыпах. На базе Цэнтра дзейнічае 7 самадзейных мастацкіх калектываў, сярод якіх хор „Руская песня", народны ўкраінскі хор „Крыніца", маладзёжны польскі хор, эстрадны ансамбль „Шматгалоссе", фальклорны ўкраінскі ансамбль „Ватра". Сярод разнастайных святаў, якія праводзяцца ў Цэнтры, ёсць, між іншым, татарскія „Курбан-Байрам", „Рамазан-Байрам", „Сабантуй"; яўрэйскія „Песах", „Ханука", „Сукот", „Пурым" ці малдаўскае свята вясны „Мэрцішор". Беларусы таксама маюць сваё свята. Гэта Фестываль беларускай песні і паэзіі, які праходзіць у Маладзечне.

Рэспубліканскі Цэнтр нацыянальных культур супрацоўнічае са сродкамі масавай інфармацыі: тэлепраграмай „Добрай раніцы, Беларусь", газетамі „Культура" і „Голас Радзімы".

Галоўным вынікам працы культурна-асветных аб'яднанняў з'яўляюцца Фестывалі нацыянальных культр, якія набылі шырокі міжнародны рэзананс. Кожная нацыянальнасць мае магчымасць данесці да беларускага гледача непаўторную і каларытную культуру свайго народа. На Беларусі прайшлі ўжо 4 фестывалі нацыянальных культур, якія кожны раз радавалі людзей новымі творчымі адкрыццямі.

У 2000 г. Цэнтр праводзіў работу па аказанні дапамогі беларускім арганізацыям замежжа ў адпаведнасці з дзяржаўнай праграмай „Беларусы ў свеце". Падтрымка нацыянальна-культурнага развіцця беларусаў Польшчы на 1997-2000 гг. ажыццяўлялася шляхам перадачы нотных зборнікаў, бібліятэчак беларускай літаратуры, сцэнічных касцюмаў, музычных інструментаў, накіравання прафесійных і самадзейных калектываў, народных майстроў на святы беларускай культуры, фестывалі і фэсты.

Трывалыя сувязі ўсталяваны з Беларускім грамадска-культурным таварыствам з Беластока. Лаўрэаты VI Фестывалю „Беларуская песня '99" былі ўзнагароджаны цымбаламі, музычным цэнтрам, камплектам шумавых інструментаў, а сёмага — дзвюма камплектамі шумавых інструментаў.

З дапамогай нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і Беларускага інстытута праблем культуры ў 2000 г. Цэнтр перадаў мастацкую і метадычную літаратуру, нотныя зборнікі Агульнаадукацыйнаму ліцэю з беларускай мовай навучання ў Бельску-Падляшскім, Нацыянальнаму культурнаму таварыству „Беларусь" Цюменскай вобласці ў Расіі, Крымска-беларускаму культурна-асветнаму таварыству г. Сімферопаля, Таварыству беларускай культуры Калінінградскай вобласці, Беларускаму культурнаму таварыству „Сябры" г. Нарва (Эстонія), арганізацыі руска-беларускай дружбы „Сяброўства" з г. Яраслаўля. Хаця Рэспубліканскі Цэнтр нацыянальных культур, якому ўжо сем гадоў, фінансуе дзяржава, але спонсараў шукае па прыватных асобах і арганізацыях. Усе культурныя мерапрыемствы паказвалі адметнасць нацыянальных культур.

Аня Садоўская

Вачыма паляка

Каштаны памяці

Пералом кастрычніка і лістапада не настройвае аптымістычна да свята і жыцця. Пахмурна, слата, да таго сёлета і выбары. Робіць сваё і Свята памерлых. У кожнага, мабыць, ёсць такі момант у жыцці, калі ўсведамляе, што ўсе найбліжэйшыя адыходзяць на вечны спачын. Так я сабе думаў, стоячы над магіламі родных на гарадскім могільніку. Побач месца, на якім пахавалі два гады таму маю бабулю, ляжаў дасюль 60-гадовы мужчына. Яшчэ летась дзень да Дзядоў хтосьці да яго прыходзіў. Ставіў свечкі, клаў сціплы букет кветак. Сёлета дзень да Свята памерлых яго магілка была асыпана апалай лістотай, сталі выгарэлыя ад месяцаў знічы, а на галоўную пліту быў прыклеены аранжавы лісток: *Grób do likwidacji*. Такіх магілак на камунальным могільніку, дарэчы, значна больш. Назаўтра хтосьці з гэтай магілкі змёў лісты, пазбіраў выгарэлыя свечкі і паклаў два каштаны. Замест буйных хрызантэм? Каляровых знічоў? Той хтосьці памятаў, ды, мабыць, не хапіла яму на выказанне гэтай памяці... кашальком. Зрабілася мне нясмка і яшчэ больш сумна. Спачуваючы, я падзяліўся ялінкай і знічом. Зараз потым прыйшло мне ў галаву, што гэта дурасць. Гэта ж той хтосьці, хто прынёс каштаны, пэўна, незалежна ад зямных сваіх цяжкасцей, памятае, і далей кахае пахаванага там мужчыну. Ёсць. Зараз потым прыйшла мне ў галаву думка: а што з магіламі бацькоў мае бабулі, хто дбае пра іх пасля іхнай смерці, хто паклаў хоць бы два каштаны. Падумаў: трэба адшукаць магілу маіх прадзедаў. Сёлета не знайшоў. Ці знайду яе праз год, ці ў тым часе не знікне яна, рашэннем выпісаным на аранжавым лістку.

* * *

Дзяды міналі ў атмасферы лютай дыскусіі над прыватызацыяй адной з варшаўскіх энергетычных фірмаў і абвяшчэннем афіцыйных вынікаў самаўрадавых выбараў. У адным, як і ў другім у Беластоку выпадках першую скрыпку іграла Ліга польскіх сем'яў (LPR). Раман Гертых, адзін з галоўных лідэраў LPR, кажучы ў тэлебачанні аб пагрозах ад прыватызацыі энергетычнага сектара, грымеў: „У дэмакратыі ёсць свае межы!" З аргументацыі Гертыха, замала пераконваючай, але „гучна" выказванай, вынікала, што якраз ён і Ліга будуць вызначаць гэтыя межы дэмакратыі. Несумненна, гэтак будзе ў беластоцкай Гарадской радзе, у якой LPR атрымала восем мандатаў, што ў радзе ў 28 асоб, разам з пяццю галасамі Беластоцкага паразумення правіцы (тае ад Рышарда Тура), Права і Справядлівасці (ад кандыдата на прэзідэнта Марка Казлоўскага), дае абсалютную большасць. І незалежна ад таго, што СЛД здабыў з ліку ўсіх выбарчых камітэтаў найбольш — 10 мандатаў, то Беластокам ізноў будзе кіраваць правіца, з галоўнай яе сілай — LPR. Калі прыняць прадпасылкі, што Ліга ведае і акрэсліць межы дэмакратыі і прывесці ранейшыя выступленні падляшскага пасла і тутэйшага аднаго з лідэраў Лігі Анджэя Фэдаровіча аб *tak zwanych mniejszościach*, нічога не паказвае на тое, каб беларусам магло быць не так, як дасюль (чытайце: таксама хранова). У дадатак значная частка беларусаў пайшла на выбары самастойна. Што як быццам бы мела адняць шмат галасоў СЛД, прынамсі на думку яе некаторых лідэраў. Значыць, атака ў найбліжэйшыя месяцы ці гады можа надысці і з кіруючага правага боку, як і з апазіцыйнага левага. І не памогуць чатырох-пяцёх гарадскіх радных, якія дэкларуюцца як праваслаўныя, а якіх будзе абавязваць саюзна-апазіцыйная дысцыпліна.

На ўсякі выпадак падрыхтаваў я два каштаны на магілку беластоцкай беларушчыны, якая вырвалася да незалежнасці і самастойнасці. І на ўласную, бо дэкларавуся я як хадайнік такіх дзеянняў.

Мацей Халадоўскі

З серыі „Вашыя і нашыя"

„Мы — не палякі!"

Бадай, трынаццаць гадоў таму ў Беласток на гастролі прыехаў беларускі мастацкі калектыў „Лявоны" з Воранава, што знаходзіцца на Беларусі, каля Ліды. Не ўзяўшы пад увагу тое, што запрасіла іх усё ж Беларускае грамадска-культурнае таварыства ў Польшчы, хлопцы, апынуўшыся на беластоцкім вакзале, стараліся як мага лепш гаварыць па-польску (трэба сказаць, што па-польску яны гаварылі амаль усе і большасць з іх гэта былі католікі).

Пасля яны мне расказвалі: мы, кажуць, гаворым па-польску, а тыя, што нас сустракалі (прадстаўнікі Беларускага таварыства), гавораць па-беларуску. А што ж гэта такое, падумалася нам, мы ж у Польшчы...

Памятаю, што хлопцы хутка зразумелі, у чым тут справа, а іх сакавітыя беларускія песні пад акампанемент народных інструментаў надоўга засталіся ў памяці беларусаў Беласточчыны (а пазней — і Амерыкі).

Шкада, што многія беларусы з Беларусі (ды нават тыя, якія з прычыны сваёй прафесіі павінны пра гэта ведаць) зусім не ўяўляюць сабе, што ва ўсходняй Польшчы пражывае значаная частка беларусаў, карэнных жыхароў гэтай зямлі, ніколі нікім ніадкуль не прывезеных, як не былі асаднікамі іх дзяды і прадзеды, якія ад вякоў тут нараджаліся і паміралі таксама на сваёй зямлі.

Дык шкада, кажу, што многія блытаюць паняцце грамадзянства з нацыянальнасцю. А тут вось знайшоўся хлапчук, які, бадай, мог бы растлумачыць пэўныя справы не аднаму „знатаку".

Летам мой знаёмы з дзвюма дзяўчынамі выбраўся на экскурсію па ўсходняй Беласточчыне. Паехалі на веласіпедах. Затрымаліся ў Нараўцы, а адтуль выязджалі на, так сказаць, мясцовыя экскурсіі.

Белавежа была адным з галоўных пунктаў іх паездкі. Наведалі там, што было можна, тым больш, што дзяўчаты былі ў Белавежы першы раз. Убачылі зуброў, парк. Пасля вырашылі пайсці ў касцёл (усе яны былі палякамі і католікамі). Па вуліцы каля касцёла бег хлапчук гадоў дзесяці. „Не ведаеш, калі тут адбываецца набажэнства?" — запытаў мой знаёмы. „Не ведаю, бо мы — не палякі!" — адказаў яму хлапчук.

Мой знаёмы расказаў мне гэты факт і ўхмыльнуўся. Такі малы, а такі свядомы!

А я так сабе думаю, што хлапчук гэтым самым адцяўся ад касцёла, бо ходзіць з бацькамі ў царкву. Але дзякуй Богу і за тое, што не баяўся сказаць пра гэта ўголас.

Ада Чачуга

Да 120-годдзя нараджэння Якуба Коласа

Па абтупаных паэтам лясных сцежках

Край мой родны! Дзе ж у свеце
Край другі такі знайсці...
Я. Колас, „Сымон-музыка"

Сёння, калі так шырока рэкламуецца і прымаецца так званы агратурызм, варта прайсціся па любімых Коласавых мясцінах Пухаўшчыны: Талька, Загібелька, Падбярэжжа, Вусце, Беразянка, Балачанка. Усе яны ў свой час узгадваліся паэтам у вершах, што нарадзіліся тут. Пачаўшы ў 1933 годзе сваё знаёмства з Пухавіцкім краем, Колас ужо не расстаецца з ім да апошніх сваіх дзён.

Першапрычынай рашэння ехаць на лета ў вёску была хвароба малодшага сына — Міхася. Дактары, паставіўшы хлопчыка на ногі, параілі набірацца моцы на прыродзе.

Доктар дзіцячы
Лячэнне прызначыў —
Адправіць Міхася на вёску.
Паветрам гаючым
І сонцам бліскучым
Міхасёвы сілы ўзмацніць.
На ўлонні прыроды
Такія прыгоды,
Што ў горадзе нельга й сасніць.
„Міхасёвы прыгоды"

Вёска Талька, дзе два леты запар (1933-1934 гг.) адпачывала сям'я Коласа, стаіць на беразе аднайменнай рэчкі, аб якой шчыра пісаў паэт:

Талька — слаўная рачушка,
Грунт яе пясчаны.
Бераг мяккі, як падушка,
Дзірваном засланы.
Луг квяцісты на ўзбярэжжы,
А трава, як лава.
На грудах дубы, як вежы,
Паглядзець цікава.
А буслоў тых і не злічыш —
Цэлыя брыгады!
І такія іх абліччы,
Бы вядуць нарады.
„Талька"

Летам наступнага (1935) года Колас спыняецца ў Загібельцы (3 км аб Талькі). Адпачынак быў перарваны паездкай у Парыж на Сусветны кангрэс міру. З сумам развітаўшыся з вудамі і кошыкамі, ён накіроўваецца ў Францыю. Аб гэтым факце знаходзім у К. Крапівы сяброўскую эпіграму:

Быў я ў Парыжы на кангрэсе —
То ў Загібельцы, браце, лепш:
Грыбоў няма ў Булонскім лесе,
А ў Сене — хоць бы адзін лешч.

На гэты жарт у хуткім часе з'явіўся адказ Коласа:

Быць можа, я крыху дзівак,
Але люблю я Загібельку:
Там кожны хвойнік мне сваяк,
Там ясным днём надрэчны гак
Мне суліць мяккую пасцельку...
.....
Калі агледзіш хвайнякі
І гэты кут пазнаеш бліжэй,
Збіраючы баравікі, —
То вывад я раблю такі:
Мне Загібелька лепш Парыжа.
„Загібелька"

Наступным месцам, абраным для адпачынку праз год, было Падбярэжжа, дзе Колас аблюбаваў хутар на беразе Свіслачы. Тут пісаў п'есу „Вайна вайне", сустракаўся з артыстамі і мясцовымі жыхарамі.

У вершы, прысвечаным Петрусю Глебку, чытаем:

Прыгадаем, Пятро, тыя межы,
Па якіх нашы ногі хадзілі.
Жыў і ты, жыў і я ў Падбярэжжы,
І былі мы тады яшчэ ў сіле.

Час і хату, і грушу змітрэжыў,
А якія былі сапяжанкі!
Іншы вобраз цяпер Падбярэжжа —
Не пазнаць падбярэжскай палянкі.

Я не бачыў пышнейшай адзежы
І убранства лугоў, зеляніны,
Апроч той, што цвіла ў Падбярэжжы,
Уздоўж Свіслацкай мірнай даліны.

Нас хілілі дубовыя вежы,
Свіслач рыбай нас шчодра дарыла...
Эх, Пятро, мой Пятро! Падбярэжжа,
Прыгадаць мне сягоння так міла!
„Падбярэжжа"

Я. Колас выступае на міжнародным кангрэсе абароны культуры ў Парыжы. 1935 г.

Летнія месяцы 1937-1938 гадоў Колас з сям'ёй правёў на хутары Вусце, у жывапісным месцы, дзе Балачанка ўпадае ў Свіслач. Сюды 3 ліпеня 1938 года прыязджаў Купала. Наведалі паэта і артысты Ільінскі, Дарвішаў, Дорскі.

Я зноў жыву ад горада ўдалі,
Дзе я знайшоў куток у сваім гусце.
І весела мне робіцца, калі
Я ў мыслях зноў прайдуся па зямлі,
Дзе туліцца закінутае Вусце.

Няхай сабе пясчаны гэты кут,
Няхай няма ў ім роскашы паўднёвай,
Ды мілы ён, прыветны яго люд,
Так ласкава глядзяць узгоркі, груд
У вопратках расліны адмысловай.
„Вусце"

Гэтым чароўным мясцінам прысвечаны верш „Вусценскі груд", а таксама радкі верша „У родных мясцінах" („Праз пяць гадоў я зноў наведаў Вусце"...).

Два перадваенныя леты (1939-1940) Колас правёў у Беразянцы ў доміку лесніка (гаспадар перайшоў у суседні дом, што заставаўся пустым). Цешыла вока даліна Свіслачы з векавымі дубамі і сасновы масіў, што дарыў непаўторны водар.

Пасляваенныя гады жыцця паэта цесна звязаны з Балачанкай, дзе ён бываў не толькі ўлетку. Пасяліўшыся ў старшыні калгаса, Колас пасябраваў з ім і часта наведваў. Былі разам і Пятрусь Броўка, і Міхась Лынькоў, і Максім Лужанін.

Будзе верасень, як шклянка,
Добрая дарога,
Клікне ў госці Балачанка
Караля грыбнога.
М. Лужанін „Якубу Коласу"

Светлыя ўспаміны пакінуў аб сабе ў гэтых мясцінах паэт, якога пухаўчане палюбілі назаўсёды. Душа Коласа імкнулася сюды пастаянна: „Тут ён хадзіў па лесе з сынамі, збіраў грыбы і ягады, рыбачыў, захапляўся маляўнічай навакольнай прыродай, даваў парады мясцовым жыхарам, дапамагаў калгасу" (аднаму падарыў каня, другому — грузавую паўтаратонку).

Шчырыя людзі, незабыўныя сваёй прыгажосцю мясціны спрыялі адпачынку, натхнялі на творчыя пошукі, ствaралі добры настрой.

Тамара Лаўрэнчук, г. Высокае

У дапамогу настаўнікам беларускай мовы

Сцэнарый урока беларускай мовы ў I класе Гімназіі

Тэма ўрока: З куфра ўсяго многа

Мэта ўрока: вучань тлумачыць правільна паняцце „нарыс", рыхтуецца да пісання сачынення на тэму „Людзі зямлі беларускай", паглыбляе веды па культуры і традыцыях беларускага народа, ведае і шануе мінулае свайго народа.

Абсталяванне: магнітафонная касета або словы (*на картках*) песні К. Буйло „Люблю наш край", карта Беларусі, плакат з выявай бусла з распасцёртымі крыламі, змешчаны над картай Беларусі, кніга „Этнаграфія Беларусі" (Мінск 1989), куфар з вопраткай і рознымі вышыванымі рэчамі хатняга ўжытку, маслабойка, цэп, дзяжа і іншыя гаспадарчыя прылады працы, расстаўленыя ў школьным музеі, падручнік „Са спадчынай у будучыню" Т. Русачык.

Метады працы: гутарка, практычныя заняткі.

Форма працы: праца калектыўная, індывідуальная, у групах.

Ход урока

На дошцы запісаны тэма і мэта ўрока, тлумачэнне слова „нарыс", урывак з верша У. Караткевіча:

„Вазьмі ў звычай, сын героя ў і багоў,
Не пагарджаць святым сваім мінулым.
А заслужыць яшчэ, і вартым быць яго".

(Вучням раздадзены словы песні „Люблю наш край" К. Буйло).

1. Уступнае слова настаўніка *(пасля песні):*

— Так прызналася ў любові сваёй Радзіме вядомая паэтэса К. Буйло. Шмат шчырых прызнанняў роднаму краю мы можам прачытаць у кнігах пісьменнікаў, у тым ліку і ў многіх творах славутага і непаўторнага У. Караткевіча. На апошніх уроках мы з вамі разглядалі фрагмент нарыса „Зямля пад белымі крыламі". Чаму, менавіта, такую назву даў аўтар свайму твору? (буслы — сімвал Беларусі, з даўніх часоў продкі беражліва ахоўваюць гэтую мірную птушку),

— чые вершы далучаны да нарыса (Л. Геніюш), што такое „нарыс",

— У. Караткевіч сказаў „Праз куфар — жыццё чалавечае". А куфар знаходзіцца ў нашым музеі. Растлумачце, як вы разумееце гэтыя радкі?

2. Частка ўрока ў музеі *(праца ў групах).*

Заданні: І група — падысці да куфра, перагледзець усё, што ў ім і каля яго.

II група — расказаць, чаго не хапае ў куфры *(успамінаючы раней прачытаны фрагмент „Зямля пад белымі крыламі" „Куфар жыцця", стар. 221 падручніка).*

III група — расказаць пра выгляд надворных пабудоў і што ў іх знаходзілася *(успаміны з экскурсіі ў музей Д. Фіёніка ў Студзіводах).*

3. Частка ўрока ў класе:

а) аналіз верша (эпіграф) змешчанага на дошцы:

— як разумееце гэтыя словы? (паэт звяртаецца да нас, просіць, каб мы ўзялі ў звычай любіць сваё мінулае, так жыць, каб быць вартымі звання беларуса),

б) што сказалі пра сябе самі беларусы?

— вучні сцісла перадаюць змест раздзела „Людзі зямлі беларускай", асаблівая ўвага надаецца легендзе пра тое, як Бог дзяліў зямлі паміж народамі,

в) як называецца навука, што вывучае матэрыяльную, духоўную культуру народа, яго побыт (этнаграфія),

г) гульня — настаўнік называе асноўныя рысы беларусаў, а вучні павінны ўспомніць з літаратуры і даказаць фактам з гісторыі:

— гасціннасць і шчырасць (госця частавалі, запрашалі ў хату „Сардэчна запрашаем"),

— узаемадапамога (талака),

— мудрасць і таленавітасць (казка „Як мужык гуся дзяліў", шмат песень, казак, легенд),

— свабодалюбства (як Бог дзяліў між народамі землі),

— працавітасць (карчавалі лясы, зносілі на межы камяні),

— шчодрасць (дапамога ў бядзе, напрыклад, пажар).

4. Падсумаванне ўрока:

а) над чым працавалі,

б) хто быў найбольш актыўны (ацэнкі ў дзённік),

в) заданне на наступны ўрок: напісаць сачыненне на тэму „Людзі зямлі беларускай" (можна напісаць у нарысе пра сваіх суседзяў, знаёмых, родных, адлюстраваць падзеі, якія сапраўды былі ў жыцці).

5. Чытанне эпіграфа і запісанне яго ў сшытках.

Апрацавала Яўгенія Тхажэўская,
Комплекс школ
з беларускай мовай навучання ў Орлі

Зорка
старонка для дзяцей

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Царква ў Канюках

Мая вёска Скупава

Вёска Скупава распаложана па абодвух баках шашы Гайнаўка — Нараўка. Сваёй пабудовай напамінае крыху падкову. Людзі, якія ў ёй пражываюць, дзеляць вёску на кварталы і называюць іх па-свойму: *Смуольня*, *Альшынка*, *Лідзімо*, *Варбалозы*, *Гэрнэст*, *Загароды*, *Багна*, *Жабе Балотко*, *Бондараў кут*, *Буор*, *Кут*, *Майдан*. Вёска заснавана праўдападобна ў 1592 годзе. Першыя звесткі пра вёску паходзяць з 1650 года.

Месца, у якім паўстала вёска, было прычынай таго, што сюды масава прыбывалі людзі. У пачатку XIX стагоддзя, калі пачалі дзяліць маёнткі, жыхарам прапанавалі перасяленне ў Седлішчы. Калі хтосьці згадзіўся б, дык за 1 гектар зямлі ў Скупаве атрымаў бы на новым месцы 4 гектары. Аднак людзі не пакарысталіся масава гэтай прапановай.

Многа людзей жыло з лесу. Карчавалі яго, палілі, а попел прадавалі. Паўставалі тут таксама фабрыкі. Адна з іх вырабляла шкіпінар. Па сённяшні дзень засталіся яе фундаменты. Быў таксама бровар, які знішчыла вайна.

На месцы, якое людзі называюць *Дворыско*, стаяў калісьці панскі двор. Жыў у ім багаты чалавек, у якога працавала многа людзей. Двор гэты аднак згарэў у час вялікага паражу вёскі, недзе ў 1890 годзе. Пасля гэтага зямлю куплялі людзі, адбудоўвалі вёску і ў такі спосаб 500 метраў ад старой вёскі ўзнікла Новае Скупава.

У 1915 годзе людзі масава ўцякалі з вёскі. Страх перад голадам і немцамі прымусіў іх уцякаць у Расію. З 150 сем'яў, якія пражывалі ў Скупаве, засталіся толькі 30. Іх жыццё было нялёгкім. У многіх пустых хатах пачалі жыць людзі прывезеныя з Мінска. Так было аж да 1917 года, пакуль вяскоўны не пачалі вяртацца. Потым таксама было цяжка, бо людзі рабілі што хацелі: рубалі лес, стралялі зуброў.

У 1940 г. у вёсцы пачалі дабываць торф, які вывозілі ў Расію. Тут была таксама бурыльная шахта. Знойдзены слой крэйды быў аднак малы і будаваць фабрыку не аплочвалася. Зараз яна замураваная, засталася там толькі памятная дошка.

31 ліпеня 1941 г. у вёску прыйшлі немцы. Усіх людзей вывезлі ў Заблудаў, Жукі, Ваські і Нарву (было тут пад 800 жыхароў). Вёску немцы спалілі, каб ніхто не дапамагаў партызанам, спалілі таксама фабрыку на *Майдане*, у якой выраблялася смала і шкіпінар. Уцалелі толькі дамы, якія стаялі далей ад вёскі. Адзін з іх (сёння дом Міхала Дразда) немцы перавезлі ў Нараўку, там ён стаўся нямецкім постам. Пасля вайны гэтая хата зноў вярнулася на сваё месца. Хаця хаты былі спалены, аднак людзі прыязджалі сюды жаць жыта і капаць бульбу. Трэба было аднак прасіць дазвол у немцаў. Калі ў Скупаве з'явілася рускае войска, усіх людзей, якія лічылі сябе беларусамі, забралі на фронт.

У 1944 г. людзі пачалі вяртацца і будавалі найперш малыя хаткі, а потым разбудоўвалі іх. Вёска аднак не была ўжо такой як калісьці. Пасля вызвалення некаторыя людзі выехалі ў Савецкі Саюз.

У 1961 г. пачалася электрыфікацыя вёскі, але хутары прымушаны былі чакаць святла да 1972 года. Амаль у кожнага жыхара была гаспадарка, збожжа, каровы, коні. Толькі некаторыя працавалі ў горадзе.

Сёння ў вёсцы жывуць амаль адны пенсіянеры. Калі параўнаць 1939 год (800 жыхароў) з 1986 годам (390 жыхароў) і 2002 г. (256 жыхароў) то заўважаем, што колькасць людзей рэзка зменшылася. Маладыя людзі ўцякаюць у горад, а вёска зарастае лесам.

Калі хтосьці спытае, адкуль такая назва вёскі, людзі адказваюць:

— жывуць тут скупыя людзі,

— скупоўвалі тут дрэва, якое рэчкай Вакулянкай (яна высахла) сплаўлялі за граніцу,

— царыца Кацярына II купіла вёску і падарыла яе Суораву,

— людзі карчавалі лес, палілі яго, а попел прадавалі,

— чужыя людзі куплялі зямлю пасля пажару двара.

Настаўніца беларускай мовы А. Кандрацюк сказала, што вёска згарэла яшчэ раз, а было гэта даўно таму. Звязана з гэтым легенда, якую расказаў ёй яе дзядзька Грыша Гарустовіч (ужо не жыве).

Людзі памятаюць, як вёскай ішоў стары, вельмі высокі, з сівай барадою чалавек. Ён быў дзіўна апрануты. У яго руках быў вялікі кій і вялікая торба. Людзі гаварылі, што гэта вечны жыд, якога адправіў Хрыстос. Ён будзе так хадзіць да канца свету. Калі гэты незвычайны вандроўнік прайшоў, вёска пачала гарэць з двух канцоў. Не ўцалела ні адна хата. Праўдападобна сталася гэтак з кожнаю вёскай, у якую трапіў гэты чалавек.

Расказвалі А. Карпюк, З. Нічыпарук, З. Сіняковіч і Г. Янюк
Выслухалі і запісалі
Паўліна Нічыпарук і Міхал Дрозд
вучні III кл. Гімназіі ў Нараўцы

Вершы Віктара Шведа

Верабей абжора

— Доктар, — скардзіцца Андрэй, —
Ем, як быццам верабей,
А няспынна ўсё таўсцею,
Мая ў лекара надзея.

— Дрэнную ты даў прыкмету,
Верабей — абжора гэта.
Ён з'ядае толькі ў суткі —
Колькі важыць той малютка.

Пазычаныя зубы

Бабулю Агату
Пытае ўнучка Люба:
— Адкуль узяла ты
Агромністыя зубы?

— Без зубоў, вядома,
Жыць вельмі цяжка, дзетка,
І зубы мне дома
Пазычыў сёння дзедка.

Міра Лукша

Школьная Мурка

Мурка грэе сабе спінку
На мурку пад школай.
Сонца цёплае хвілінку,
Не тое, што ўчора.

Восень першая ў Муркі,
І зіма за ёю.
Зменіць Мурка сваю скурку,
На футру — зімою.

Вось ліняе наша кошка,
Губіць шэрсць на ганку.
Кожны з нас дае ёй трошкі
Са свайго сняданку.

У нашай школе днём вясёла,
А як ноччу ціха.
Пільнуй, Мурка, нашу школу,
Ад мышэй і ліха.

Бабціны капці

На гарышчы ў бабці
поўна старых капцяў.
А бабця
без капця
усё ныє, марудзіць,
што ногі пабрудзіць.
Кажу нашай бабці:
Перапрасі тыя капці,
што на гарышчы паснулі.
Ажывуць, калі зноў іх абуеш.

Сабачыя клопаты

Загублены малы сабачка
прыйшоў да мяне
раз ці два...
Не ведаю, куды пайшоў.
Я хацеў ісці разам з ім,
ды не мог:
мяне ўсюды водзяць на павадку.
Сумую за гэтым сабачкам.
Ён — свабодны,
а я — не.

Мартына Леанеўская,
І „а" кл. Гімназіі ў Нараўцы

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Навучэнцы беларускай мовы ў Беластоку

Фота АНДРЭЯ ГАЎРЫЛЮКА

Дзяўчаты з I класа Гімназіі ў Гайнаўцы

Станіслаў Шушкевіч

Восень

Дождж ідзе і дрэвы хвошча,

Дождж ліе і дах палошча,

Лье па ганку, б'е па браме,

Расцякаецца па раме.

Адзінокі лісцік рвецца:

Ой, куды ад слоты дзецца?

Вецер б'ецца спуджана,

Што ні крок, дык лужына,

Вецер грукае па браме,

І зіма не за гарамі.

Дзённік Міколы

Спадар Вожык

Я яшчэ не сказаў вам пра маю школу, таму зараз распавяду пра настаўніка геаграфіі. Гэта дзівак. У яго, як у вожыка, пастаўленыя дыбам валасы, ён прыходзіць на ўрок у кароткіх штоніках і ведае ўсе мовы свету. Кожны дзень ён вітае нас на іншай мове.

— Guten Tag! — прывітаўся аднойчы наш настаўнік.

— Guten Tag! — адказаў хорам клас.

Мы чакалі, што сёння прыдумае наш сусветны паліглот.

— Якая сёння дата? — спадар Вожык, бо так мы празвалі географа, пачухаўся ў сваю мудрую галаву.

— Пяты, — адказаў нехта з класа.

— Добра, тады прыйдзе да дошкі... Дораш!

— Я... — я здзівіўся, але...

— Калі ласка, Дораш.

Я падышоў да дошкі і мне пачаў балець жывот.

— Ну, так, — уздыхнуў настаўнік, — я буду гаварыць краіну, а ты назаві сталіцу. О'кей?

— Так-так — я падтакнуў географу.

— Ну, тады назаві мне сталіцу Эстоніі?

— Забыўся, — я на тое.

Настаўнік:

— А Фінляндыі?

— Не ведаю, — я пачырванеў і апусціў галаву.

— Хлопча, а Беларусь?

— Ведаю, ведаю! Сталіцай Беларусі з'яўляецца Мінск. — Я адчуў палёгку.

— Двойка — уляпіў мне ў журнал настаўнік ацэнку і паклікаў да дошкі Ляшчынскую.

Аня падышла да настаўніка і стала насупраць цэлага класа.

— Я буду называць сталіцы, а ты назаві мне краіны, — загадаў географ.

Увесь клас заціх і чакаў першага горада.

— Вена?

— Аўстрыя.

— Добры адказ, табе адзін бал, — пахваліў настаўнік і зноў запытаў:

— Мадрыд?

— Іспанія, — адказала ўпэўнена Аня.

— Даблін?

— Ірландыя, — сказала тонам пераможцы Аня і клас запляскаў у ладкі.

— Выдатна! — Вожык пахваліў маю сяброўку і сказаў: — А цяпер самая цяжка загадка, калі правільна адкажаш — атрымаеш шасцёрку.

Увесь клас таксама змоўк і чакаў выніку.

— Кабул?

— Афганістан! — кінула на хаду Аня і мы ўсе яшчэ гучней запляскалі.

— Шасцёрка! Географ паставіў адзнаку ў журнал.

Пасля да дошкі пайшоў Ярак. Ён, як і я, атрымаў двойку. Дрэнныя ацэнкі нас не прыбівалі, аднак, нам было сорамна перад Аняй. Наша сяброўка зноў глядзела на нас з гары.

— Сёння я буду рыхтавацца да кантрольнай, — сказала яна на перапынку і мы разгубіліся.

Раней мы дамовіліся ісці да Нор Узі. Мастак абяцаў нам сюрпрыз.

(працяг будзе)

(нак-с)

Уладзімір АРЛОЎ, Адкуль наш род

Паўстанне Тадэвуша Касцюшкі

Якуб Ясінскі

У Беларусі паўстаннем кіраваў палкоўнік Якуб Ясінскі, якому тады было трыццаць тры гады. Ён хацеў вызваліць сялянаў ад прыгону, пісаў па-беларуску адозвы, дзе заклікаў змагацца за свабоду, роўнасць і братэрства. Ясінскаму верылі простыя людзі. Падчас бою з царскімі войскамі каля вёскі Паляны да яго далучыліся семсот сялянаў-касінераў.

Пад камандаваннем Якуба Ясінскага ў Беларусі дзейнічалі некалькі дзесяткаў паўстанцкіх атрадаў. На чале аднаго з іх стаяў наш зямляк кампазітар Міхал Клеафас Агінскі. Кожны беларус ведае ягоны славуты паланез. Сярод твораў Агінскага і „Марш паўстанцаў 1794 года".

Сам Ясінскі ўзначальваў атрад з чатырох тысяч змагароў. Ён атрымаў над расійскімі карнікамі некалькі важных перамогаў. Касцюшка прысвоіў паўстанцкаму камандзіру чын генерала.

Царскія карнікі

Расійская царыца Кацярына II паслала супроць паўстанцаў вялікае, добра абучанае войска. Яго вёў генерал Аляксандр Суворaў.

Вы, напэўна ж, шмат чулі пра гэтага чалавека. Ён сапраўды быў здольны ваявода. Але ўсё сваё жыццё Суворaў аддана служыў расійскім царам. Ён не ўдзельнічаў у ніводнай справядлівай вайне — толькі ў захопніцкіх.

Суворaў заліў беларускую зямлю крывёю. Ён загадваў расстрэльваць палонных паўстанцаў, паліць вёскі, якія ім дапамагалі. Таму для Беларусі Суворaў — карнік і камандзір захопнікаў. За здзейсненыя тут ягонымі салдатамі крывавыя подзвігі ён атрымаў ад царыцы 13 з лішнім тысяч беларускіх сялянаў.

Паўстанцы не маглі доўга змагацца з расійскай арміяй, якая была выдатна ўзброена і загартавана ў захопніцкіх паходах. Апрача таго, царскім генералам удалося падмануць беларускіх сялянаў, паабяцаўшы ім адабраную ў „паноў-бунтаўшчыкоў" зямлю.

Улада прыхільнікаў Якуба Ясінскага пратрымалася ў Вільні толькі тры месяцы. Беларускія паўстанцкія атрады пачалі адыходзіць у Польшчу. Быў разбіты і атрад Міхала Агінскага. Перад тым як надоўга пакінуць родныя мясціны, ён напісаў у сваім маёнтку Залессе пад Смаргонню свой знакаміты паланез. Гэты музычны твор так і называецца — „Развітанне з Бацькаўшчынай".

(працяг будзе)

Польска-беларуская крыжаванка № 46

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тадняў дашліце ў „Зорку". Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

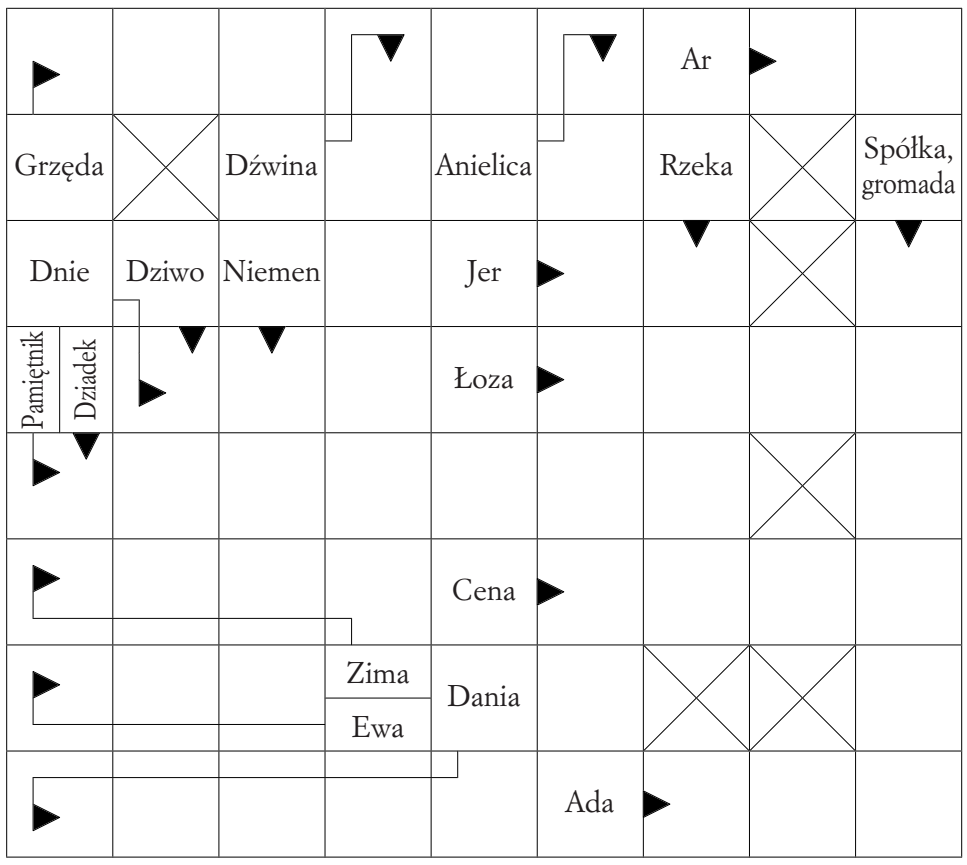

Адказ на крыжаванку н-р 42: Шанц, пейзаж, ар, моцны, перыяд, выканаўца, нораў, сіла, леў, кабыла, одум, спакой. Шэпт, вынік, кола, парабак, замена, жораў, лой, лад, паняцце, карыда.

Узнагароды, **запісныя кніжкі**, выйгралі: **Аня Артэмюк** з Парцава, **Уля Рашкоўская** і **Эвеліна Келбашэўская** з Нарвы, **Паўля Вітальеў** з Орлі, **Эвеліна Гайко** з Бельска-Падляшскага, **Марта Клімовіч** і **Наталля Жыўлюк** з Гарадка. Віншуем!

Мастацкія сустрэчы Гродна-Беласток

Х Міжнародны фестываль „Мастацкія сустрэчы Гродна-Беласток", прысвечаны 120-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа — класікаў беларускай літаратуры, адбыўся 26 кастрычніка ў Гродне. Наладжаны ён быў Упраўленнем культуры Гродзенскага аблвыканкама, Галоўным праўленнем Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Польшчы і Саюзам палякаў Беларусі.

З Беластока на свята прыехала восем харавых калектываў: „Крыніца" і „Каласкі" з Беластока, „Прымакі" і „Расспяваны Гарадок" з Гарадка, „Васілёчкі" з Бельска-Падляшскага, „Хлопцы-рыбалоўцы" з Рыбалаў, „Рэчанька" з Козлікаў і „Цаглінкі" са Старога Ляўкова. Суправаджаў самадзейнікаў консул Рэспублікі Беларусь у Беластоку Аляксандр Карачун.

Фестываль распачаўся прывітальнымі прамовамі арганізатараў: Людмілы Кадзевіч — начальніка Упраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкама, Юзафа Парэцкага — намесніка старшыні Саюза палякаў Беларусі і Яна Сычэўскага — старшыні ГП БГКТ, які, між іншым, згадаў Міжнародную канферэнцыю „Шлях да ўзаемнасці", якая 24 і 25 кастрычніка прайшла ў Гродне і якая з'яўляецца мастом для супрацоўніцтва ў многіх галінах, а перш за ўсё ў галіне культуры паміж Польшчай і Беларуссю, асабліва Гродзеншчыны і Беласточчыны.

Затым сцэна перайшла ў валоданне мастацкіх калектываў. Канцэрт распачаўся пралогам: песню „Родны край беларускі" праспявалі ўсе ўдзельнікі фестывалю. А другую песню „Мой родны кут" выканаў наш ансамбль „Прымакі". Усе БГКТоўскія харавыя калектывы адрэкамендаваліся высокім мастацкім узроўнем, добра ўспрымаліся гродзенцамі.

Аб нашых гуртах неаднойчы пісалі мы ў „Ніве" і таму трошкі больш увагі прысвячу польскім мастацкім калектывам у Беларусі.

На фестывалі выступілі дванаццаць калектываў з паасобных раённых і гарадскіх дамоў культуры і аднаго вясковага. А быў ім фальклорны ансамбль „Matczyna Piosenka" з вёскі Таневічы ў Шчучынскім раёне (мастацкі кіраўнік Тэрэса Адамовіч). Жанчыны без акампанементу прыгожа заспявалі песні: „Cichy pogodny wieczór majowy" і „Tam nad jeziorem". Другім польскім хорам з гэтага раёна быў народны хор „Promień" Шчучынскага РДК (мастацкі кіраўнік Аляксей Міцай). Хор выканаў песні „W moim ogródeczku" і „Czerwony pas".

З Іўеўскага раёна калектыў „Iwianka" (пад мастацкім кіраўніцтвам Іосіфа Януковіча) выступіў з асаблівай песняй — „Гімнам трэцяга тысячагоддзя".

Польскае асяроддзе Ваўкавыска прадстаўляў узорны ансамбль песні і танца „Jutrzenka" (мастацкі кіраўнік Жанна Шарокава) з прыгожа выкананымі польскімі танцамі.

З Воранаўскага раёна ў фестывальным канцэрце ўдзельнічаў калектыў „Zaraniса" Радуньскага ГДК (мастацкі кіраўнік Аліна Булгак). Песні „Kraj rodzinny" і „Kalina w lesie" добра ўспрымаліся публікай.

Высокім мастацкім узроўнем выдзяляліся два калектывы са Слоніма, а менавіта ўзорны хор „Kamerata" і народны камерны аркестр „Arfeon" Слонімскай ДМШ (мастацкія кіраўнікі — Наталля Кукліцкая і Аляксандр Масляніцын). У іх прафесійным выкананні прагучалі паланез Агінскага „Pożegnanie z Ojczyzną" і „Prząśniczka" С. Манюшкі.

Вельмі цёпла было ўспрынятае гледачамі выступленне Дзіцячага эстрадна-вакальнага ансамбля „Анжэліка" Лідскага польскага дома (мастацкі кіраўнік Анжэліка Берук). Танец „Kujawiak-oberek" і адначасова песня „Rudy rydz", а таксама песня „Mama dobrze wie" і танец дзяўчынак быў захапляючым і ўзнагароджаны моцнымі воплескамі. Другім калектывам з Ліды быў народны вакальны ансамбль „Kresowiacy" Лідскага ГДК (мастацкі кіраўнік Чэслаў Янушкевіч). У іх выкананні прагучалі песні „Думка на выгнанню" і „У Радуні на ярмарцы".

З Гродна на фестывальным канцэрце рэкамендаваліся тры калектывы: узорны вакальны ансамбль „Grodzieńskie Słowiki" (мастацкі кіраўнік Анна Бінэрт) песнямі: „Pradziadziuś", „Ojciec Wirgiliusz", хор „Głos znad Niemna" (мастацкі кіраўнік Віктар Адамовіч): „Niech żyje bal" і „Polesia czar" і народны ансамбль песні і танца „Chabry" Гродзенскага ГДК (мастацкі кіраўнік Элеанора Кашчэнка): „Na sobótkę" і „Krakowiaczek" С. Манюшкі, а таксама саліст Андрэй Парамчук. Спявалі на выдатна.

Два гады таму я таксама быў у Гродне на такім жа фестывалі і хачу сказаць, што сёлета польскія калектывы значна павысілі свой мастацкі ўзровень, дасканала падрыхтаваліся да фестывалю польскай і беларускай культур.

Фіналам фестывалю было супольнае спяванне дзвюх песень польскай, мадыфікаванай „Piękna nasza Polska cała" і беларускай „Люблю наш край".

Вядучымі канцэрт былі Ева Ласкевіч і Андрэй Парамчук.

У фае філармоніі можна было набыць народныя вырабы — вышыўкі, вырабы з ракіты і іншыя.

Канцэрт працягваўся больш за тры гадзіны. Пасля яго калектывы з Беласточчыны паехалі на вячэру, затым адправіліся ў напрамку Баброўнікаў. У зваротнай дарозе (таксама як і ў Гродна), самадзейнікам спадарожнічала песня пад акампанемент музыкантаў.

Міхась Хмялеўскі

Грымела на базары „Грымата"

У суботу, 19 кастрычніка ў Гайнаўцы стаяла прыгожае надвор'е. Цёплы асенні дзень заахвочваў пакінуць гарадскую кватэру і пагуляць па горадзе. Выйшаў і я на вуліцу і па дарозе зайшоў на рынак за пакупкамі.

У гэты дзень горад Гайнаўку наведаў ансамбль народнай музыкі і песні „Грымата" са Слоніма, лаўрэат міжнародных конкурсаў. Артысты вярталіся з гастроляў па Беласточчыне і на некалькі хвілін спыніліся ў сваіх гайнаўскіх сяброў. Карыстаючыся нагодай слонімцы таксама наведалі базар.

Жыхары Гайнаўкі не ўпусцілі гэты момант і папрасілі членаў калектыву праспяваць некалькі песень проста на базары. І хаця для артыстаў гэтая прапанова была абсалютнай нечаканасцю, то, нягледзячы на неадпаведныя ўмовы, усё ж такі рашыліся выступіць. Спачатку прагучала песня „Фэст", затым „Калі каліна не цвіла". Людзі на рынку ў задуме слухалі чароўныя словы песень. Гарманіст і скрыпачка — прыгожыя дзяўчыты — успаміналі „вечар той, калі была з табою". Базар у гэты момант быццам затаіў дыханне на хвіліну, а пасля раздаліся бурныя апладысменты. Калектыў выканаў яшчэ песні „Ой, кума", „Шыпшына", „Касіў Ясь канюшыну", „Гай зеляненькі" і іншыя.

У адрас калектыву людзі выказалі многа цёплых слоў. Іх жыццярадасныя песні сагрэлі душы гайнаўскіх беларусаў. Многае Вам лета, „Грымата"!

Віктар Бура

Фільмавы вечар

Дождж, холад і нуда! Пачаўся лістапад і некаторым нам здаецца, што можам сядзець толькі ў хаце і нічога цікавага не здолеем зрабіць — ну, бо як, дзе і калі? Дарагія, запрашаю ў кінатэатры, там напэўна не будзем наракаць на нуду! На гэты тыдзень прапаную чытачам „Нівы" чатыры фільмы.

„Чырвоны дракон" у рэжысуры Брэта Ратнера прапаную аматарам трылераў! Вяртаецца на экран доктар-канібал, вядомы нам з „Маўчання авечак" Ганібал Ляктэр, аднак фільм дзеецца дванаццаць гадоў раней за папярэднюю прадукцыю.

Агент ФБР Уіл Грагем распрацоўве псіхіку серыйных забойцаў і пад прымусам улад пачынае расследаваць псіха, які надзвычай жорстка распраўляецца з цэлымі сем'ямі, а наканец дадаткова яшчэ калечыць целы жанчын. Невядомымі застаюцца матывы гэтых забойстваў, а адзіным следам — укусы на мёртвых целах.

Грагем звяртаецца за дапамогай да Ганібала Ляктэра, якога арыштаваў некалькі гадоў раней. Агент баіцца сустрэчы з ім, бо калісьці амаль не патраціў сваё жыццё ў падобнай сітуацыі.

Аўтарам сцэнарыя з'яўляецца Тэд Талі, узнагароджаны Оскарам за „Маўчанне авечак", а гэта абазначае, што мы не павінны сумнявацца схадзіць у кінатэатр. У ролях пабачым славутага Антоні Гопкінса, Эдварда Нортана, Ралфа Фэйнеса, Эмілі Уотсан і Гарвея Кітэла.

„11.09.01" — прадукцыя 11 рэжысёраў з розных краін свету прысвечана трагедыі з 11 верасня мінулага года ў Нью-Йорку. Кожны рэжысёр меў у прамежку 11 хвілін, 9 секунд і аднаго кадру паказаць боль сваёй краіны, звязаны з тэрактам у Сусветным цэнтры гандлю. Аднак не ўва ўсіх прадукцыях можна гэта наглядаць, бо — як сцвярджаюць аўтары — усе трагедыі аднолькавыя, а мабыць і большыя за амерыканскую. Паказваюцца апошнія дні II сусветнай вайны, тэракты ў Іерусаліме, але гэта не ўсё. Не застаецца па-за ўвагай аўтараў і праблема несправядлівасці, смерці бязвінных людзей. Запрашаю ў кінатэатр — варта пазнаёміцца з гэтым фільмам.

„Тоеснасць Бэрна" прапаную аматарам фільмаў пра шпіёнаў. Рэжысёр Даг Ліман прадстаўляе гісторыю чалавека, які шукае адказу на пытанне „Хто я такі?" Дзеянне пачынаецца, калі рыбакі вылаўліваюць з мора непрытомнага Бэрна. Адзін з іх выкалупвае нажом з плячэй дзве кулі і мікрафільм з нумарам рахунка ў швейцарскім банку. Бэрн не памятае нічога са свайго мінулага і вырашае ўстанавіць сваю тоеснасць. У Цурыху сустракае маладую дзяўчыну, з якой пераязджае ў Францыю, дзе пасля некалькіх замахаў на яго жыццё даведваецца, што ён — шпіён ЦРУ.

На экране ўбачым Мата Дэймана, Крыса Купера, Кліва Оўвена.

На канец зусім іншы фільм — „Касмічная станцыя" ў рэжысуры Тоні Меерса. У ім паказана ўзнікненне міжнароднай касмічнай станцыі, у якой працуюць спецыялісты з розных краін свету. Знакамітыя здымкі, якія паказваюць жыццё ў касмічнай станцыі, вобраз Зямлі з вышыні 400 кіламетраў. Праблема толькі ў тым, што ўвесь фільм гэты трэба глядзець праз спецыяльныя акуляры дзеля эфекту трохмернай прасторы, але і так варта пайсці ў кінатэатр! Запрашаю!

Паўліна Шафран

Успаміны пра Ларысу Геніюш

У Слоніме пабачыла свет кніга ўспамінаў Пятра Марціноўскага пра Ларысу Геніюш. Яна называецца „Наша Лорка".

Аўтар успамінаў, які жыве ў вёсцы Дзярэчын Зэльвенскага раёна, усё жыццё аддаў школе. Філолаг па адукацыі, ён шчыра сябраваў і сябруе з многімі беларускімі пісьменнікамі. Ягоны дом у Дзярэчыне творчая інтэлігенцыя жартоўна называе домам літаратараў. Тут гасцявала амаль палова сяброў Саюза беларускіх пісьменнікаў. Пра свае дзярэчынскія сустрэчы Пятро Марціноўскі плануе напісаць і выдаць некалькі кніг. Першаю такою ластаўкай стала кніга ўспамінаў пра беларускую паэтку Ларысу Геніюш (1910-1983).

Пётр Марціноўскі і яго жонка Ірына шмат гадоў шчыра сябравалі з Ларысай і Янкам Геніюшамі. Ларыса Антонаўна часта гасціла ў Марціноўскіх, ды і яны неаднаразова наведвалі хату Геніюшаў у Зэльве.

Кніга „Наша Лорка" пачынаецца з успамінаў аб тым, як аўтар кнігі, Алесь Траяноўскі і Ларыса Геніюш ездзілі на матацыкле ў Гудзевічы да Алеся Белакоза, а таксама на радзіму паэткі — у засценак Жлобаўцы і ў вёску Палаўкі, што на Ваўкавышчыне. Там землякі яе ласкава называлі наша Лорка: „Наша Лорка прыехала. Прыходзьце да нас...".

Пётр Марціноўскі цікава распавядае ў кніжцы і пра тое, як Ларыса Геніюш напісала і чытала яму верш „Зубры", як яна па-мацярынску клапацілася пра Уладзіміра Караткевіча, якім апантаным кнігалюбам быў Янка Геніюш.

У кнізе „Наша Лорка" змешчаны таксама тэксты аднаго пісьма і паштовак Ларысы Геніюш да Марціноўскіх, а таксама ўрыўкі з „Незакончанай паэмы" паэткі. Паэма прысвечана рэпрэсіям у Беларусі ў 30-50-х гадах мінулага стагоддзя, падчас якіх шмат загінула беларускіх пісьменнікаў і палітыкаў:

„На якой мове з табой гаварыць,
Знаеш расейскую,
Можа выклікаць перакладчыка,
Можа па-чэску?"
Гляджу адважна, не, не баюся:
„Не знаю рускай,
Вы жа міністр на Беларусі
Дык гаварыце, як тут належыць,
Па-беларуску!".
„Не, па-расейску ты загаворыш", —
Грыміць Цанава.
Мовы ён нашай знаці — не знае,
Ад злосці шэры.
Біч для народу, скула ліхая,
Піяўка на сэрцы!
Бесіцца люта і мне жадае.
Суддзі не суддзі,
Быццам не людзі,
Скалы сядзяць:
„За беларускасць няхай вам будзе
Лет 25!"...

Акрамя малавядомай паэмы ў кнізе змешчаны вершы гродзенскіх паэтаў, прысвечаныя Ларысе Геніюш — Юркі Голуба, Дануты Бічэль, Міхася Скоблы, Уладзіміра Мазго, Ірыны Навуменкі, Ірыны Войткі і іншых аўтараў. Друкуюцца ў кнізе і фотаздымкі.

Сяргей Чыгрын

Фота АЛЯКСАНДРА ВЯРБІЦКАГА

Фота АЛЯКСАНДРА ВЯРБІЦКАГА

Фота АЛЯКСАНДРА ВЯРБІЦКАГА

Масціха

Побач дарог на нашай Беласточчыне стаіць шмат крыжоў. Адны з іх з'яўляюцца канфесійнай меткай, іншыя — памяткай нейкай людской трагедыі. На Сакольшчыне шмат лацінскіх крыжоў, таму маю ўвагу прыцягнуў усходні крыж, які ўбачыў я ў вёсцы Масціха, што між Саколкай і Дубровай.

Аўтобусы пэкаэсу ў Масцісе не спыняюцца, таму заехаў я ў суседняе Лазова. І тут, адразу, трапіў у вочы лацінскі крыж у агародчыку каля вуліцы з загадкавым надпісам: „Na Pamiątkę 1905 r. Tolerancji Religijnej EMILIJA NIEWIAROWSKA". Зайшоў я ў хату за тым крыжам, каб высветліць тайну надпісу. Двое пажылых жыхароў ахвотна мне пра яго расказалі...

Пасля студзеньскага паўстання 1863 года царскія ўлады адабралі католікам касцёл у Ружаным Стоку і яны вымушаны былі маліцца ў драўняным касцёле ў Дуброве. Той касцёл трухлеў, але ўлады не дазвалялі ставіць новы. Людзі ўсё ж такі ўхітрыліся, за адну ноч разабралі стары касцёл і на яго месцы залілі фундамент пад новы, мураваны. Ціск неталерантнасці паслабеў. Да гэтага часу шматлікія людзі выехалі ў Амерыку, там зарабілі грошы і, калі тут пабольшала свабода, вярнуліся на бацькаўшчыну. Некаторыя з іх паставілі помнікі канфесійнай адлізе, у іх ліку і спадарыня Невяроўская.

Спытаў я і пра крыж у Масцісе, але яны пра яго нічога мне не ўмелі сказаць. Гэтаксама і ў іншай хаце. Там паінфармавалі мяне, што ў Масцісе — палова праваслаўных і асцераглі:

— Oni są jacyś inni.

Мае суразмоўцы, хаця між сабою не маглі стрымацца ад карыстання беларускай лексікай, са мною гаварылі толькі па-польску, хаця я да іх — на іхняй „простай" мове. Відаць, калі завітаў у іх хату нейкі „пан", тады з ім абавязкова трэба гутарыць па-панску.

Між Лазовым і Масціхай, каля расхадных дарог, стаіць крыж з надпісам на прамавугольнай каменнай калоне: „JNKŻ BROŃ NAS OD NAGŁEJ I NIESPODZIEWANEJ ŚMIERCI I WSZELKIEGO UPADKU CAŁEJ WSI POŚWIĘCONY 1880 R". А на самым крыжы таблічка „INRI"...

На згаданым у пачатку крыжы ў Масцісе надпіс: „Сей памятникъ поставленъ отъ православныхъ дер. Мостиха воину ИВАНУ ОМЕЙЛУКУ избиенному на поле брани 28 сентября 1914 г." Зайшоў я ў хату, што найбліжэй крыжа, але гаспадыня рашуча паведаміла мне, што яна вельмі занятая, а да таго ж яна нічагусенькі не ведае і зарэкамендавала пытацца ў іншых.

Уступіў я на солтысаў панадворак. Солтысаў бацька, мужчына пад семдзесят, накіраваў мяне да суседкі, падказваючы:

— Толькі скажы ёй, што ты рускі!

На жаль, не давялося мне падшывацца „рускім", бо не было яе дома. Усё ж такі знайшоў я пляменніка згаданага ў эпітафіі Івана Амейлука. Сказаў ён мне, што салдат загінуў неўзабаве пасля выезду на фронт, а бацька паставіў помнік сыну...

На другім канцы Масціхі стаіць крыж на памаляванай чорным біяцыдам драўнянай калоне, на ім малітва: „OD GNIEWU TWEGO WYBAW NAS PANIE. MOŚCICHA 1.XI.1946". Распытваў я пра яго жыхара суседняй хаты. Ён мне сказаў, што той крыж быў напэўна пастаўлены намнога раней, чым на ім напісана. Калона дубовая, але была падгніла і крыж паваліўся. Калі настала „Салідарнасць", крыж паднялі і абнавілі. Спытаў я яшчэ майго суразмоўцу, колькі часу ён жыве ў Масцісе.

— Сорак гадоў, — адказаў мне.

Масціха, як і навакольныя вёскі, наводзіць песімізм. Відаць тут глыбокі застой. Гаспадарчыя будынкі, калі іх не раскідалі людзі, развальваюцца самыя. Астаюцца толькі жылыя дамы, яшчэ дзе-нідзе з вельмі прыгожай аддзелкай. У Масцісе каля дзесятка дзяцей — здавалася б: у вёскі будучыня. Толькі не відаць у тае будучыні будучыні...

Аляксандр Вярбіцкі

Кніжка — твой прыяцель

Насталі доўгія асеннія вечары і жыхары вёсак у Нараўчанскай гміне зачасцілі ў бібліятэкі, каб пазычыць аднудзве кнігі для чытання. Наведалі мы філіял Гміннай публічнай бібліятэкі ў Семяноўцы. Тут шэсць гадоў працуе бібліятэкаркай Галіна Панькоўская.

— Бібліятэкай у Семяноўцы карыстаецца 110 чытачоў. Зараз наш кнігазбор налічвае 5 640 тамоў. Сёлета купілі мы 60 кніжак і два разы гэтулькі атрымалі ў падарунку ад Гарадской публічнай бібліятэкі ў Гайнаўцы — найбольш мастацкай і гістарычнай літаратуры. Адным словам, у нашым кнігасховішчы кожны чытач можа знайсці сабе цікавую кнігу для чытання. А з ёй не будзе доўжыцца асенні вечар.

У семяноўскай бібліятэцы можна пачытаць газеты і часопісы (да выбару шэсць найменняў), у тым ліку гмінны штоквартальнік „Над Нараўкай". Дзяўчаты з Семяноўкі прыносяць у бібліятэку свае гадавыя падшыўкі перыядычных маладзёжных выданняў. Такім чынам яны ўзбагачаюць газетныя паліцы ў чытальніцкім куточку. У бібліятэцы ёсць аўдыёвізуальнае аснашчэнне, між іншым, тэлевізар і радыёмагнітафон. У Семяноўку па кніжкі прыходзяць жыхары суседніх вёсак: Тарнопаля, Пасекаў, Прэнтаў, Семенякоўшчыны. Найбольш чытаюць Галіна Мядзведзь з Семенякоўшчыны, Юрка Шыманюк і Аліна Ляшчук з Семяноўкі, Пётр Грыц з прысёлка Семяноўка ды Павел Мядзведзь з Семенякоўшчыны.

Янка Целушэцкі

Сяброў пазнаецца ў бядзе

Гэта праўда, бо многіх сяброў меў я і маю ў сваім буйным жыцці. Ёсць верныя сябры, што цябе не падвядуць, а ў бядзе заўсёды дапамогуць.

Першым такім сябрам з'яўляецца Віктар Бура, усім вядомы беларускі актывіст і патрыёт. Гэта дзякуючы яму я зноў стаў пісаць у „Ніву", бо ён некалькі разоў званіў мне, каб я ізноў адазваўся і не зважаў на варожыя атакі, якія намагаліся мяне акампраметаваць. І я паслухаў голасу гэтага разважлівага чалавека. Віктар Бура прыклаў найбольш сваіх духовых сіл, каб наша спадчына ніколі не прапала. Гэта ён на працягу многіх гадоў ездзіў па Гайнаўшчыне, сеяў беларускае слова, арганізаваў фэсты, конкурсы, прапагандаваў савецкія кінафільмы і шмат-што яшчэ карыснае рабіў; гэтага людзі ніколі не забудуць. Ён працаваў штатным работнікам у аддзеле БГКТ у Гайнаўцы і колькі ён мне падарыў цікавых рускіх кніг — век буду помніць яго! І некаторыя складаныя справы ён дапамог давесці да канца. І ніхто не пачуў з ягоных вуснаў польскай гутаркі, адно сваю родную, беларускую. А якія цікавыя артыкулы піша ён у „Ніву", так хочацца іх чытаць, бо там адно аснованая на фактах праўда. Шкада толькі, што гэты здольны і адукаваны карэспандэнт зарэдка піша ў „Ніву". Гэта ён адзіны адгукнуўся на маю і іншых просьбу і напісаў пра далейшы лёс Дужага Яся, пра якога калісь напісаў апавяданне пакойны ўжо Васіль Баршчэўскі.

Аднойчы адзін чалавек, спаткаўшы мяне, сказаў:

— Нядаўна ляжаў я ў шпіталі ў Гайнаўцы і там спаткаў Віктара Буру, які таксама лечыўся. Ён табе, Мікалай, і тваёй сям'і перадаваў нізкі паклон і прывітанні, распытваў, як ты пражываеш.

Я шчыра падзякаваў за гэта, і на сэрцы стала намнога лягчэй і цяплей, што нехта лічыць цябе чалавекам. Таму жадаю майму другу і шчыраму патрыёту Віктару Буры і ягонай сям'і ўсяго найлепшага: многа шчасця, радасці, здароўя і поспехаў на беларускай ніве і ў асабістым жыцці.

Другі мой сябра, гэта Сцяпан Мрук з вёскі Тапаркі. Я, як пісьманосец, доўга яго ведаю: калі ён дарастаў і вучыўся ў розных школах, як паспяхова закончыў духоўную семінарыю ў Варшаве. Ад некалькіх гадоў ён навучае англійскай мове. Ён — шчыры беларус і вельмі добры і сумленны чалавек, цікавіцца, так як і я, кніжкамі і заўсёды маем супольныя тэмы і нашы пачуцці да роднай мовы і газеты „Ніва" аднолькавыя. Цаню гэтага маладога, здольнага і шчырага чалавека і ягоную сям'ю земляробаў. Каб больш такіх!

Таксама наш бацюшка Славамір Аўксіцяюк і прыгожая матушка Ева, гэта вельмі добрыя людзі, з якімі я ў вялікай дружбе; такія людзі не падвядуць, калі чалавек у нейкай бядзе.

Шаную ўсіх працаўнікоў рэдакцыі „Нівы" і яе карэспандэнтаў, у тым ліку і тых, якія не далюбліваюць мяне, бо ў сям'і па-рознаму бывае, а мы з'яўляемся роднай беларускай сям'ёй.

Шаную і люблю ўсіх нашых слаўных пісьменнікаў і паэтаў, а Віктар Швед, гэта класік, а мне ён, як родны дзядзька.

На пошце працую ўжо 37 гадоў пісьманосцам і ўсе мяне добра ведаюць і я ўсіх людзей люблю і шаную. Мо калі я і загарачыўся, бо такая мая натура, тады стараўся памылку як найхутчэй выправіць.

Нашы людзі — залатыя і сярод іх няма разбойнікаў і мафіёзі. А гэта важна!

Мікалай Панфілюк

Елі з чарапкоў

Успаміны Стэфаніі ВАСІЛЕЎСКАЙ з Грабянёў-Калёніі каля Новага Двара, народжанай у 1926 годзе.

У 1939 годзе немцаў у нас не было, адразу рускія прыйшлі. І хто *рускі*, той сваіх хацеў. А адзін польскі аж здурэў, што рускія прыйшлі — яго ў Мінск забралі і там прапаў. Ніякіх брам прышэльцам не ставілі.

Сельсавет у Новым Двары быў — начальнікаў многа было, а пасля іх павыганялі і яны ў Расію выехалі — у 1945 годзе ў СССР выехала каля дзесяці сем'яў. З Грабянёў выехала толькі адна сям'я, бо нашым ксёндз сказаў, каб аставаліся.

У маёнтку ў Новым Двары калгас быў. Тата з суседам запісаліся ў той калгас, а мама паляцела і выпісала. Начальства там сваё было, тутэйшае. Спярша цяжка было, кулакамі абзывалі. Мой тата дрэва вазіў у Трасцянцы за Саколкай — з лесу не вылазіў. Гаспадарка ў нас вялікая была, мо з сем кароў трымалі. Людзі ж біліся, каб больш мець, а пасля, пры саветах, то і раскідаць сталі. З нашага наваколля саветы нікога не вывозілі, але мая цётка ў Падсудках жонкай гаёвага была, то на белыя мядзведзі вывезлі.

Школа была таксама, як і пры Польшчы, у Новым Двары; я туды на вечаровыя курсы хадзіла. Дзве вучыцелькі з Расіі па-руску вучылі. Хаця пры Польшчы мы вучыліся ў Новым Двары, аднак зноў пачыналі ад першага класа, каб па-руску пісаць і чытаць навучыцца. Я пахадзіла адну зіму, а пасля бацькі не пусцілі.

Як прыйшоў немец, то ніякага закону не было. Банды, свае, хадзілі па пяць разоў у ноч; пабяруць кіі і ідуць. Нямецкі камісар у Новым Двары быў, але яго не чапалі, баяліся. Адзін немец у лесе падліну трымаў, на лісоў, а праходзілі тудою хлопцы і выстралілі, дык на другі дзень двух з іх у Германію забралі.

На вываз у Германію солтыс вызначаў і з кім ён гарэлку піў, таго крыў, а мяне без гадоў вызначыў. Я была ў Сякерку да сястры пайшла, а на другі дзень бацька па мяне прыехаў, каб у Новы Двор ставіцца; было гэта ў красавіку 1942 года. У Новым Двары цэлы тыдзень была — цэглы ад жыдоўскага храма падбірала. Мама мне есці прыносіла, а адной сіраце дык і сарочку пашыла. Калі назбіралі транспарт, тады нас на самаходзе ў Гродна завезлі. У Гродне пабылі два дні, выкупалі нас у лазні, загрузілі ў быдлячы эшалон і адправілі ў Германію.

Мяне завезлі за Элк, у Ангерап, на вясковую гаспадарку; там прабыла я два гады. Рабіла ўсё, да цямна. Брала торбачку, *канапачку* і гадзіннік на шыю — каб ведаць, калі кароў даіць. Дзесяць кароў даіла роўна ў поўдзень. Памагаў мне яшчэ літовец Казё, які коней даглядаў; ён прыйшоў да немца добраахвотнікам. А пасля надою зноў у поле...

Гаспадыня карміла добра, пяць разоў у дзень; галодная я не была. Гаспадыня была добрая, я яе мамай называла, а гаспадар на вайне быў. Было яшчэ двое дзяцей і былі старыя, дзед з бабай, але той стары то найгоршай халерай быў: хадзіў каб хаця я не прысела.

Спачатку дагаворвалася на мігі і літовец мне памагаў, бо ён і па-польску, і панямецку ўмеў; пасля саветы забралі яго ў шахты і прапаў.

Спанне добрае было, гаспадыня памясціла мяне ў цёплым пакоі. Да сенакосаў нядзеля была, а як прыходзіў сенакос, то і нядзелі не было. У вёсцы была бажніца, але мае гаспадары туды не хадзілі — ні гаспадыня, ні старыя.

Як рускія перайшлі граніцу пад Аўгуставам, тады солтыс апоўначы на кані прыехаў і загадаў эвакуіравацца; было гэта восенню, калі ўсё сабралі. Кароў і свіней павыпускалі наўдалую. І сабаку загадалі мне спусціць — каб лягчэй здыхаць было. З сабою ўзялі найлягчэйшую карову, каб малако дзецям было. Праз тую карову то я пасля два разы ў морду дастала, бо ў нейкім маёнтку буракоў ёй узяла. А коням то аж ногі папухлі ў дарозе, бо пад Кёнігсберг уцякалі.

Спыніліся ў маёнтку. Мне работы няма, бо гаспадары ўсё на карткі мелі. Забралі мяне на акопы — усю нямецкую зямлю перакапалі. Кармілі там бручкаю; місак не мелі, елі з чарапкоў, што пазнаходзілі. Капалі акопы ў пяць метраў шырыні і тры глыбіні. Хлопцы капалі, а мы наверсе адвальвалі. А рускія, пасля, масты з сабою мелі і клалі праз тыя акопы...

Цэлую зіму на акопах была. Жылі ў маёнтку, спалі ў ложках пастаўленых у тры паверхі. Пераспімо і зноў на акопы. Мыцца не было дзе і вошы па нас пайшлі.

Я з дзвюма дзяўчынамі былі пабеглі ў суседні маёнтак, каб хто хаця бульбы з парніка даў, але не знайшлі. А калі вярталіся, нас вахман прыкмеціў і мяне прыкладам ударыў. Я звалілася, але хуценька падарвалася і пабегла. Рускія занялі нас у красавіку.

Сядзімо — ідуць рускія. Я хустку была па-руску завязала, а яны кажуць:

— Вот наша землячка!

Кілішак паставілі:

— Мы вас освободили и с нами выпьете!

Я ніколі раней не піла і мяне ашаламіла, а яны смяюцца. Яны зараз пайшлі далей, бо ў перадавой былі. А неўзабаве і казак на кані з шабляй прыехаў:

— Мая сястра так сама прападае. А немцам — галаву на сцяну! Так ім зробім, як яны нам рабілі.

Даў мне браслет на руку:

— На, памінай данскога казака!

Пасля прыйшлі тылавікі, старэйшыя, коней у маёнтку паставілі. Мінула мо з два тыдні і нас на пункт адпраўляюць, бо нам, маладым, небяспечна ад фронту было. Да поезда правялі праваднікі, па кансерве далі.

Завезлі нас поездам пад Вільню. Наш вагон адчапілі і стаімо. Так праз тры дні нідзе нас не падчапляюць. Тады мы тыя нашы кансервы начальніку занеслі, ён нас падчапіў да таварнага поезда і мы прыехалі ў Гродна. У Гродне я ўзяла свой мяшок на плечы і адпраўляюся дадому. А тут граніца — не пускаюць...

Куды дзецца? Вяртаюся ў Гродна, у манастыр, там нона з Грабянёў. Яна пераначавала мяне і на пункт завяла. З'явіўся там начальнік:

— Вы немцу работали и теперь нам поработаете. Наш народ голоден.

Забраў нас, шэсць дзяўчат з Польшчы, у Язёрка. Там быў тартак, бо драўніну сплаўлялі, царква была, касцёл. Мы апынуліся ў саўгасе, трымалі нас там да восені і адпусціць не хацелі. Працавалі ў полі. Многа народу там назбіралася, бо і рускія не хацелі на ўсход вяртацца. Са спевам на працу і з працы хадзілі; народ вясёлы быў — дзеўкі і бабы, якіх мужыкі на вайне прапалі.

Не мелі чаго есці. З Тамбоўскай вобласці нам сушаную бульбу прыслалі. Яна белая была, а калі зварылі, пачарнела. І мы пахварэлі. Як лечыліся — не помню, але выздаравелі, бо маладыя былі. А так капустачку, лебяду насякуць — абы жыць. Па крышцы хлеба давалі. Жылі ў бараках.

Пайшла я 26 кіламетраў у Гродна, у бюро і дабілася дазволу на выезд. Але начальнік мне дакументаў не даў. Усе маюць, а я не, бо сама дабівалася. Тады я зноў у Гродна вярнулася, пасварылася і дакументы атрымала.

Калі вярталася, у адной вёсцы папрасіла хлеба.

— Мы не дамо рады напячыся, у нас тысячы перавальваюцца, — адмовілі мне.

А ў другой вёсцы далі крыху хлеба і сала. Я тое на хаду з'ела і да дзяўчат. Прыляцела назад, дзяўчаты рады, што вярнулася...

Прыехалі ў Кузніцу. Я з дзвюма дзяўчатамі з-пад Сухаволі злезла і ў Грабяні ідзем; яны былі раней самыя граніцу пераходзілі, іх запынілі і год трымалі. І тата чвяртку паставіў, як мы з'явіліся.

Запісаў Аляксандр Вярбіцкі

З сямейнага архіва ПЯТРА БЯРОЗЫ

На палігоне, 1953 год. Пятро Бяроза — першы злева

Дзеля выжывання на полі бою

Салдат на полі бою без хлеба можа вытрываць 3-4 дні, таму так важная палявая кухня і яе забеспячэнне; яна з'яўляецца адной з галоўных цэлей ворага. Пра салдацкі хлеб расказвае Пятро Бяроза, пекар у запасе, ад 41 гадоў солтыс Шчытоў-Навадвораў.

У арміі служыў я ў 1951-53 гадах. Салдацкую прысягу даў у Плоцку, а пасля двух месяцаў перавялі мяне ў Холм, у артылерыйскае разведачнае падраздзяленне. Калі нашы гарматы стралялі на 12 кіламетраў, мы наводзілі снарады, якія праляталі над намі. Давялося быць зімою на палігоне: выкінулі нас у полі і загадалі капаць акопы, у якіх мы пасля спалі на дошках, толькі зверху ставілі палаткі.

Калі я праслужыў год, спаткаў аднаго паручніка з Гайнаўкі. Ён распытаў, адкуль я і абяцаў паслаць мяне на пекарскія курсы. Я адмаўляўся, гаварыў, што не знаю гэтай справы, але ён сказаў, што гэта мне загад. Перавялі мяне ў Ольштын, у палявую часць н-р 17; там адно вучылі жаўнераў пячы хлеб, а пасля рассылалі ў розныя ваенныя часці. Калі я закончыў курсы, мяне паслалі ў Дэмблін, дзе запускалі новую палявую пякарню, там давялося вучыць салдатаў абслугоўваць яе.

Навучылі мяне, з чаго і як адбываецца прадукцыя хлеба ў палявых варунках. Напрыклад, калі восенню салдат апынецца ў полі або ў лесе, дык адкуль яму ўзяць хлеб, калі мае муку? І мы для закваскі збіралі карані крапівы, парылі іх, а пасля яшчэ раз, з мукою, так каб узнікла ферментацыя. Зналі мы і іншыя спосабы закваскі, напрыклад, з карою крушыны. Катлы палявой пякарні абагравалі вугалем.

Як многа хлеба можна напячы ў полі? 800 кілаграмаў за адзін раз. Хлеб можна пячы і ў паходзе: калона едзе, а пякарня дымі.

Ці розніцца такі хлеб ад надзённага? Ён добры, толькі трэба ўсяго дапільнаваць. А калі няма такой фабрычнай печы? І тады салдат мусіць справіцца; тады робіцца „спецыяльную печ" у зямлі, пад цеста падкладаецца лісце, тое ўсё, што ёсць. У кожным выпадку патрэбны спрыт, каб было што з'есці. Абы толькі была мука.

Цяпер войска мае хлеб з тэрмінам прыгоднасці ў тры гады: у банках або фольгавай упакоўцы. Бохан жытняга хлеба акунаецца ў спірт, а затым адразу завіваецца ў фольгу; тады ён не выпарваецца, бо мае ў сабе спірт. Салдатам належала 0,8 кг хлеба ў суткі, а рэкруту — 1,2 кг. Ці ад хлеба, насычанага спіртам, можна было ап'янець? У вайну салдатам і без таго давалі гарэлку, а ў мірны час бром, каб схаладзіць тэмперамент.

З сямейнага архіва ПЯТРА БЯРОЗЫ

У казарме

Ці апрача войска яшчэ дзе я пёк хлеб? Толькі ў сваёй хаце. Але калі я вярнуўся з арміі, да мяне часта прыязджаў старшыня арлянскага гэсу Толік Адзіевіч і намаўляў мяне стаць у пякарню. Але не было як, бо ж у мяне была вялікая гаспадарка. Праз нейкі час я з арлянскімі пекарамі трапіў на вучэнні запасу; чатыры разы бралі мяне, апошні раз у 1986 годзе. Пекараў прызываюць вельмі доўга, бо ў запас маглі нас клікаць і ў 65 гадоў. На фронт старых не бяруць, але ў тыл, рыхтаваць хлеб.

Запісаў Міхал Мінцэвіч

Не тлумач, толькі плаці!..

Аб тым, што некаторыя фірмы нажываюцца на наіўнасці добрасумленных грамадзян, справа вядомая. Пераканаўся ў гэтым жыхар Кузавы Міхась Бішчук.

На тэрыторыі Кляшчэлеўскай гміны многія кузаўцы маюць сенажаці. Гмінная водная суполка „Кляшчэлі" ў мінулых гадах пасылала павесткі сялянам з патрабаваннем плаціць за кансервацыю меліярацыйных установак. У канцы васьмідзесятых гадоў на тэрыторыі Кляшчэлеўскай гміны праводзілася камасацыя грунтаў. Паколькі геадэзічная дакументацыя ў той час знаходзілася ў Беластоку, меліярацыйныя суполкі адступілі ад пасылання павестак сялянам з патрабаваннем платы. Справа працягвалася больш за тры гады. У мінулым годзе водная суполка „Кляшчэлі" напомніла сабе аб „даўжніках" і стала патрабаваць платы за мінулыя гады. Не было б у гэтай справе нічога дзіўнага, каб не адно „але". Не ўсім кузаўскім уладальнікам участкаў кляшчэлеўскіх сенажацей прыйшлі такія павесткі. Калі Міхась Бішчык запытаў чыноўніка ў гміне, чаму ён не атрымаў патрабавання платы, канторшчык папрасіў падаць яго даныя і нумар участка. На гэтым справа закончылася.

У канцы верасня г.г. селянін атрымаў службовае пісьмо з Кляшчэляў, у якім змяшчаліся дзве пісулькі: патрабаванне заплаты ад 12 верасня (уручную была закрэслена дата 20 лютага) і напамінанне з датай 19 верасня, у якім былі прыпісаны кошты напаміну 6,50 зл.

— Як маглі пасылаць напамін аб даўгах, калі не прыслалі патрабавання платы? — задумоўваўся гаспадар. — Ды за што плаціць, калі трава на малым участку ў час дажджоў пад вадой знаходзіцца, а ў час засухі сохне?

Параіў я сябруку падацца ў Кляшчэлі і ва ўсім разабрацца на месцы. Паехалі мы на трактары. З Кузавы ў Кляшчэлі, як рукой падаць. За Рэпчычамі праехалі чыгуначную пуць перад Кляшчэлеўскай станцыяй. Перад вачыма зарысавалася панарама горада з шырокай прасторай сенажаці. — Вось той участак, — паясняў сябра. — Даўжынёй будзе за паўкіламетра. У час дажджоў амаль у сямідзесяці працэнтах трава знаходзіцца пад вадою (так было ў 1998 г.), паколькі роў, які мяжуе праз суседаў участак спрадвеку нячышчаны. Кустамі парастае. У час засухі наваднення з рэчкі Нурэц няма, бо гэты роў яе не спалучае. Трава засыхае. Ды за што маю плаціць?

Цялепаемся па калдобістых буграх, парослых пустазеллем. Некаторыя аднавяскоўцы адракліся касіць свае ўчасткі, паколькі няма належнай даязной дарогі. А падаткі плацяць. Дарога ў дакументах пазначана, але Гміна не будуе, бо грошай не мае, — гаворыць гаспадар.

Спаглядаю на тычкі ўбітыя ў поле, якія стаяць у шарэнзе быццам салдаты, ад асноўнага меліярацыйнага рова па рэчку Нурэц.

— Каб паклалі мосцік праз роў, дык не трэба было б мне ехаць укругавую больш за кіламетр, — тлумачыць мой спадарожнік. — А так з фурманкай поўнай сена праз участак вяртаюся і траву нішчу...

Міхась паказаў участкі кузаўцаў. Праз адну з іх відаць раўчак з выкінутым на бераг балотам. Відаць, хтосьці прачышчаў устаноўку. Такое ж бачылі пры рачулцы Дабрывудцы, якая працякае праз сенажаці з Дабрывады і ўпадае ў Нурэц.

— Такое можна пабачыць, калі суполка пасылае павесткі сялянам, каб плацілі складчыну за кансервацыю, — заяўляе трактарыст. — Гэта доказ іхняй працы.

У Гмінна-гарадской управе сустрэлі мы працаўніка сельскагаспадарчай службы.

— Паясніце, калі ласка, як можаце пасылаць напамін, калі я не атрымаў патрабавання для платы? — спытаў Міхась Бішчук.

— Усе кузаўцы атрымалі і заплацілі, дык і ты атрымаў. Плаціць адмаўляешся.

— Я сам да вас прыйшоў у мінулым годзе. Чаму тады павесткі не прыслалі, толькі зараз разам з напамінам?

— Няважна, калі прыслалі... Не гадай, Міхал, а плаці, — загадаў сакратар суполкі спадар Галёнка.

Карыстаючыся нагодай, я пагаварыў з сакратаром гміны. Спадарыня Снарская адказала: „Штогод атрымоўваем грошы на рэкультывацыю дарог. Няхай гаспадары падкінуць заяву. Сёлета нічога не зробім, але ў наступным годзе разважым", — заявіла пані сакратар.

Вось вам падыход да справы. Адзін чыноўнік параіць і падкажа, як справу рашыць, а іншы козырам стане і загадвае: „Не тлумач, адно плаці!"

Уладзімір Сідарук

Што будзе са скупкай?

Улады Акруговага малочнага кааператыва з Гайнаўкі, у адпаведнасці з пастановай Міністэрства сельскай гаспадаркі, з 1 студзеня 2003 года спыняць скупляць малако II класа, якое зараз саставляе ў кааператыве 7-8% ад усёй скупкі. Перастануць браць малако з тых вёсак, дзе няма асобных будынкаў для скупкі, а забіраецца яно з бітонаў на асфальтных або бетонных пляцоўках. У мясцовасцях, дзе вельмі мала пастаўшчыкоў, а вялікія кошты давозу сыравіны да малочнага кааператыва таксама можа спыніцца яго купля. Гаспадары будуць вымушаны вазіць малако ў суседнія вёскі, купіць спецыяльныя ўмяшчальнікі або спыніць яго вытворчасць. Аб еўрасаюзных патрабаваннях у адносінах да малочнага кааператыва паінфармавала яго старшыня Вера Паўлючук.

Хвалююцца гаспадары з вёсак, дзе кааператывам былі прададзены будынкі, у якіх вялася скупка малака. Там пачалі браць малако на прыдарожных пляцоўках, а зараз міністэрскія распараджэнні патрабуюць, каб у аўтацыстэрны набіраць малако ў будынках, дзе захаваны санітарны рэжым. Кааператыў не прадбачвае будовы новых будынкаў дзеля скупкі малака.

Малочны кааператыў з Гайнаўкі павялічыў скупку малака з 34 млн. па 45 млн. літраў у год. Тэрыторыя паставак малака ў гайнаўскі кааператыў пабольшала пасля абанкручання малочнага прадпрыемства „Мітэкс" з Беластока. Жыхары Зубава, Кнаразоў, Парцава, Кашалёў, Градалёў і некаторых іншых вёсак рашыліся адлучыцца ад Бельскага малочнага кааператыва і пастаўляюць малако ў гайнаўскі, бо ў апошнім плацяць 15-18 грошаў за літр больш. У верасні гайнаўскі кааператыў плаціў за літр малака ў сярэднім па 64 грошы (за малако класа экстра — па 87 грошаў). Сяляне могуць атрымаць больш за 1 злоты за літр, калі маюць ветэрынарныя сертыфікаты якасці.

Зараз Малочны кааператыў з Гайнаўкі падрыхтаваў праект мадэрнізацыйных інвестыцый на суму 1,5 мільёна злотых. Іх выкананне дазволіць кааператыву стрымаць еўрапейскія нормы. 50% сродкаў зможа атрымаць з фонду „SAPARD". Прадбачваецца купля 19 халадзільных агрэгатаў для будынкаў, дзе купляецца малако, машын і прычэпаў, якімі будзе вазіцца малако, пастэрызатара для апрацоўкі смятаны і ўмяшчальніка для схалоджвання масла. Свае малочныя вырабы кааператыў прадае на Шлёнску, у Кельцах, Кракаве і іншых вялікіх гарадах і толькі каля 5% у Падляшскім ваяводстве.

У многіх гаспадарках няма адпаведных санітарных умоў. У будучыні не будуць яны мець магчымасці продажу малака. Большыя і меншыя вытворцы малака лічаць, што пасля ўступлення Польшчы ў Еўрасаюз цяжэй будзе ім гаспадарыць. А малочныя кааператывы ў сваю чаргу апасаюцца канкурэнцыі з боку вялікіх заходніх малочных прадпрыемстваў.

Аляксей Мароз

Вер – не вер

Астроне, я ўважліва чытаю твае парады і ўжо некаторыя сны патраплю разгадваць сама. І так сабе думаю, што чакае мяне нешта кепскае. Паслухай!

Сніцца мне, быццам я знаходжуся на вакзале. Праводжу кудысьці дачку, якая мае ехаць цягнікам. На руках дачка трымае дзіця, зусім маленькае, немаўлятка. Вось пад'ехаў цягнік. Яна дае мне патрымаць малое, а сама ўваходзіць у цягнік. Я іду за ёю. І вось ужо яна ізноў трымае малое. У вагоне цесна, поўна людзей. Я прашу, каб нехта ўступіў месца дачцэ з дзіцём. Людзі падсунуліся, далі ёй месца.

Я ўвайшла ў вагон, хаця ведала, што мне не трэба было туды ўваходзіць. Вядома ж было, што цягнік вось-вось меў адысці. Але мне вельмі хацелася дапамагчы дачцэ і я вырашыла рызыкнуць. Ну, і сапраўды, цягнік крануўся. Я падумала, што нічога не здарыцца, калі я праеду адзін прыпынак. Сыду на наступнай станцыі і вярнуся другім цягнікам дахаты. А мо будзе нейкі аўтобус.

Цягнік ехаў паволі, і я вырашыла, што змагу выскачыць з яго на ходзе. На пероне яшчэ было шмат людзей. Нечыя рукі працягнуліся да мяне і я пры іх дапамозе саскочыла са ступенькі цягніка на перон. Што будзе, Астроне?

Кацярына

Кацярына! Не будзе так кепска! Не хвалюйся. Калі б ты бачыла перш за ўсё грозны паравоз, можна было б меркаваць, што табе і тваёй сям'і пагражае небяспека. Але фактычна ўсё адбывалася ў вагоне, што можа парадвяшчаць нейкае засмучанне, мо ў сувязі з дачкой ці ўнукам. Але смутак твой хутка праміне, бо бачыш жа, што знайшліся людзі, якія падалі табе руку ў цяжкой сітуацыі. Пра ясны прамень у тваім жыцці сведчыць і тое немаўлятка.

Астрон

Дрэнная вуліца ў Сушчы

У Сушчы (Міхалоўская гміна, Беластоцкі павет) вельмі дрэнная вуліца. На ёй ляжыць стары ўхабісты брук. Яго многа гадоў не рамантавалі. Каб крыху выраўняць маставую, там-сям на найгоршых адрэзках дарогі паклалі асфальт. Праз гады асфальт раструшчылі цяжкія грузавыя аўтамашыны і зараз у асфальце глыбокія ямы, у якіх стаіць вада пасля асенніх дажджоў. Апрача таго, вуліца вузкая і на ёй цяжка размінуцца аўтамашынам. Сюдою ездзяць штодзень аўтобусы ПКС з Беластока ў Гайнаўку цераз Міхалова і Нараўку.

Дарожныя службы паставілі на пачатку і ў канцы гэтага 600-метровай даўжыні разбітага бруку асцерагальныя знакі. У Сушчы нельга ездзіць хутчэй чымсьці 30 км у гадзіну.

Можа новавыбраныя радныя і войт Міхалоўскай гміны спрычыняцца да рамонту вышэйзгаданай вясковай вуліцы? Можа солтыс Сушчы даб'ецца рамонту ўшчэнт разбітай пачакальні на тамашнім аўтобусным прыпынку ПКС?

Янка Целушэцкі

Міхалова

Запрашэнне на сустрэчу

Ініцыятыўная група запрашае 16 лістапада г.г. у Гмінны цэнтр культуры ў Міхалове па вуліцы Беластоцкай 19, бацькоў дзяцей-інвалідаў (з цэрэбральным паралічам) на супольную сустрэчу-сход. Бацькі калекіх малалетак не павінны разлічваць адно на Божую апеку. Яны павінны гуртавацца, дапамагаць сабе ўзаемна, у чым хто можа. Адным словам, не здавацца, не апускаць рук, не падаць духам.

Пачатак сустрэчы ў 15 гадзін. (яц)

Ніва ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка „Ніва".
Старшыня: Яўген Мірановіч.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 149.
Тэл./факс: (0 10xx 85) 743 50 22.
Internet: *http://republika.pl/niva_bielastok/*
E-mail: *niva_bielastok@poczta.onet.pl* альбо: *niva_bielastok@skrzynka.pl*

Zrealizowano przy pomocy finansowej Ministerstwa Kultury.
Галоўны рэдактар: Віталь Луба.
Сакратар рэдакцыі: Аляксандр Максімюк.
Рэдактар „Зоркі": Ганна Кандрацюк-Свярубская.
Публіцысты: Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран.
Канцылярыя: Галіна Рамашка.
Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палоцкая, Марыя Федарук.
Друкарня: „Orthdruk", ul. Składowa 9, Białystok.
Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
Prenumerata: 1. Termin wpłat na prenumeratę na I kwartał 2003 r. upływa 5 grudnia 2002 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch" na terenie całego kraju.
2. Cena prenumeraty na I kwartał 2003 r. wynosi 26,00 zł.
3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 115,00; pocztą lotniczą Europa — 127,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 153,00. Wpłaty przyjmuje „RUCH" S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A., IV O/Warszawa, Nr 12401053-40060347-2700-401112-005.
4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,40 zł, a kwartalnie — 44,20 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,70 (kwartalnie — 61,10), pocztą priorytetową: Europa — 5,90 (76,70), Ameryka Płn., Afryka — 6,60 (85,80), Ameryka Płd., Środk., Azja — 7,40 (96,20), Australia — 9,60 (124,80). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tygodnika „Niwa", Białystok, ul. Zamenhofa 27, nr konta PBK S.A., I Oddział Białystok, 11101154-401150015504.

Н!ўка

Фота АЛЯКСАНДРА ВЯРБІЦКАГА

Грыбы спаборнічаюць з лесам за захоп нашых вёсак

Вёска

Вёска — гэта беларускі сусьвет, космас. Над *вёскай* — вялізнае неба. У *вёсцы* ёсьць усё, што можа спатрэбіцца для жыцьця. Тут працуюць — пасьвяць каровы, сьвяткуюць — калядуюць, шмат разважаюць пра жыцьцё і гоняць беларускае віскі. Беларусы на Радуніцу едуць на магілы дзядоў з гораду ў *вёску*.

У *вёсцы* жыве мова.

Слова *вёска ў* той ці іншай форме ёсьць ува ўсіх індаэўрапейскіх мовах і азначае або селішча, або дом, або нават горад. Літоўскае *Вешпатіс* — Госпад — мае аднолькавае зь *вёскай* паходжаньне. Але ўласна *вёску* розныя народы называюць і разумеюць па-рознаму. Напрыклад, расейскае „деревня" — зусім ня тое, што *вёска*. У расейцаў нацыянальны поступ зьвязваецца з расейскім горадам. Пры гэтым расейцы гавораць пра *ідыятызм вясковага жыцьця*. У нас жа горад яшчэ не нарадзіўся. А той, што ёсьць, — абыякавы да беларусаў і пазначае нацыянальны рэгрэс. Сказаць пра *ідыятызм вясковага жыцьця* па-беларуску — значыць наракаць на жыцьцё ўвогуле. „Ну ты, деревня" — гучыць па-расейску як абраза. *Эх ты, вёска* — гучыць па-беларуску як дакор, у якім ёсьць любоў.

Вёска — вясёлка, *вёска* — вясна і восень, *вёска* — скала. Армянін Сараян казаў некалі, што ягонае сэрца ў гарах. Горы бароняць ад ворагаў і не даюць разьляноўвацца, прымушаюць цяжка працаваць і жыць у згодзе з прыродай. *Вёскі* — гэта горы нашай зямлі. Не выклікае даверу сьведамы беларус, які можа сказаць: не люблю *вёскі*| Гэта значыць, што ён або ўвогуле нічога ня любіць, або — ня сьведамы беларус. Сэрца беларуса — у *вёсцы*.

Сяргей Дубавец
(паводле „ARCHE", 7/2000)

Крыжаванка

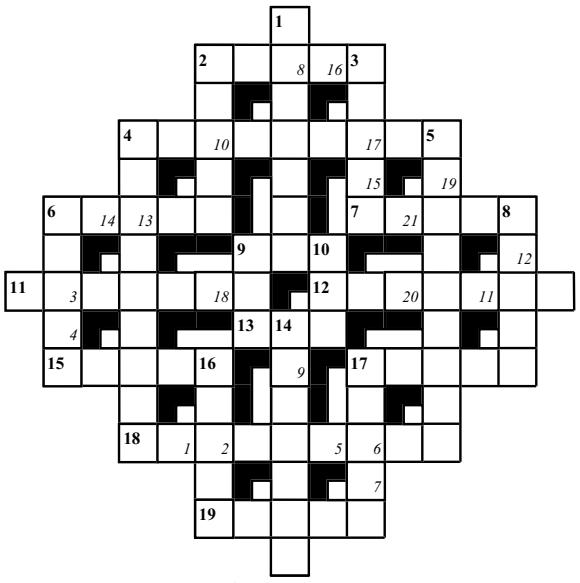

Гарызантальна: 2. дзяржава з кедрам у гербе, 4. шахматны адначасовы ход каралём і ладдзёй, 6. горы ў Афганістане і Таджыкістане, 7. найлепшая абарона, 9. не дабро, 11. посны дзень, 12. і 13. лік, 15. паўднёвая сваячка слівы, 17. скандынаўскі бог пладавітасці, 18. гоначная лодка з адным весляром, 19. слой рэчыва, якое нацякло на паверхню.

Вертыкальна: 1. чацвёртая частка года, 2. салодкі спіртны напой з сокаў, 3. наша старонка з крыжаванкай, 4. прыўзнятая незвычайнасць, казачнасць, 5. пярэдняя частка сцэны, 6. тонкая біялагічная перапонка, 8. выканаўца ролі ў спектаклі, 9. не перад, 10. урачысты верш, 14. веруючая жанчына, 16. у полі не воін, 17. Юліус, чэшскі пісьменнік (1903-43). (Ш)

Рашэнне крыжаванкі складуць літары з пазначаных курсівам палёў. Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку з 39 нумара

Гарызантальна: Араука, пластыр, Аляска, Рыбінск, статак, шайтан, авакада, рэктар, Арэкіпа, басмач.

Вертыкальна: спарыш, разбой, штанга, Аракс, амяла, кукса, тварэц, Тракія, квазар, арэна, татэм, Нарач.

Рашэнне: **Злы язык вастрэй мяча**.

Кніжныя ўзнагароды высылаем **Міхалу Байко** з Беластока і **Мікалаю Сазановічу** з Навін-Вялікіх.

„Даўціпы" *Андрэя Гаўрылюка*

Настаўнік пытае малога Янку:

— Якія ведаеш стыхіі?

— Агонь, вада, гарэлка, — адказвае Янка.

— Што ты гаворыш, якая гарэлка? — здзіўляецца настаўнік.

— Бо калі татка вяртаецца дадому п'яны, дык мамачка вітае яго: „Зноў у сваёй стыхіі!"

* * *

Дзве сяброўкі размаўляюць аб трэцяй:

— Ведаеш? Яна рашыла сказаць свайму нарачонаму ўсю праўду пра сваё мінулае!

— Ну! Дзеля гэтага трэба мець вялікую адвагу...

— І выдатную памяць!

* * *

На прыёме гаспадыня просіць аднаго з гасцей, каб нешта заспяваў апошнім:

— Не хвалюйцеся, — супакойвае яго, — яны нядаўна атруцілі майго сабачку.

* * *

— Скажы мне, духу, ці ты з'яўляешся маім памерлым мужам?

— Так.

— А ці цяпер шчаслівейшы ты, чым пры жыцці?

— Так.

— А дзе прабываеш?

— У пекле.

* * *

Муж да паміраючай жонкі:

— Сыходжу ў аптэку. Калі пачуеш, што набліжаецца канец, не забудзь патушыць свечку.

* * *

Сябры ўчынілі Андрэю выбрык: памясцілі ў газеце яго некролаг. Ён, прачытаўшы, бярэ трубку і тэлефануе аднаму з іх:

— Эй, Мішка! Ці ты чытаў у газеце мой некролаг?

— Так-так, — перапужана адказвае той. — А адкуль, на самай справе, ты звоніш?

* * *

Праз лес пракладалі новую дарогу, аднак работа марудзілася. Анойчы брыгадзір павесіў на дрэве вялікую аб'яву: „Увага, паляўнічыя! Не страляйце да нічога, што варушыцца — гэта могуць быць дарогабудаўнікі!"

* * *

— Татка, дзе Судан?

— Пытай пра гэта маму, бо яна ўсё хавае ў нашай хаце.

* * *

— Афіцыянт! — заказвае вар'ят, — прынясіце мне каву і дзве грудкі цукру.

Афіцыянт прыносіць. Праз хвіліну спажывец просіць яшчэ дзве грудкі, а затым яшчэ дзве...

— Чаму вы не заказалі адразу шэсць грудак? — цікавіцца афіцыянт.

— Бо не ведаў, што яны раствараюцца ў каве.

* * *

Гутараць два калегі:

— Ці ведаеш, што мая нарачоная мае сястру-блізніцу і яны падобныя да сябе, як дзве каплі вады?!

— Сапраўды?! І як ты іх адрозніваеш?

— А я пра гэта і не стараюся.

Тутэйшы гумар

Сабраліся аднойчы Ісус і апосталы разам на небе, паглядзелі ўніз на людзей. Бачаць яны, што людзі ўжываюць шмат наркотыкаў, псуючы гэтак сваё жыцьцё. Ісус быў вельмі заклапочаны гэткім становішчам і вырашыў усё неяк выправіць.

Тады Ён кажа сваім апосталам:

— Неабходна пазбавіцца гэтай псоты, але каб дзейнічаць дакладна, трэба ведаць, што гэта за халера. Схадзіце долу, на Зямлю, вазьміце патроху розный наркаты.

Апосталы паляцелі і праз тыдзень Ісус чуе грукат у дзьверы.

— Хто гэта там?

— Гэта я, Якаў, прынёс каноплі.

— Заходзь!

Потым зноў.

— А зараз хто прыйшоў?

— Гэта я, Лукаш, прынёс гераіну.

— Заходзь!

Яшчэ адзін вяртаецца.

— Хто ідзе?

— Гэта я, Павел, прынёс ЛСД.

— Заходзь!

Зноўку нехта стукае.

— І хто там?

— Гэта я, Юда!.. Увага! Ня рухацца! Наркапаліцыя!

* * *

Бен Ладэн грукае ў нябесныя дзверы. Яму адказваюць:

— Не! Вам нельга. Вы ня можаце ўвайсці.

Бен Ладэн:

— Я не хачу ўвайсьці, а толькі сказаць, што ў вас тры хвіліны, каб выйсці.

* * *

1946 год. У Заходняй Украіне маскоўскі тэрор — НКВД, МГБ. У вёсцы селянін наглядае як нейкі незнаёмы чалавек падыходзіць да калодзежа і хоча напіцца вады. Селянін крычыць яму:

— Не пий звідти, москалі отруїли криницю!

Незнаёмец адварочваецца і перапытвае па-маскоўску:

— Чего говоришь?

Мясцовы таксама па-маскоўску адказвае:

— Я говорю, дорогой, пей медленно: вода очень холодная, горло простудишь.

* * *

Лепшы анекдот пра Лукашэнку расказаў ён сам.

Аднойчы ў тэленавінах паказвалі, як бацька праводзіў паседжаньне і спытаўся ў тых, хто сядзеў разам з ім за сталом:

— Сярод вас ёсць эканамісты? Не? Ну, тады я сам трохі растлумачу...

* * *

— Што можа быць больш агідным, чым адкусіўшы яблык, убачыць там чарвяка?

— Адкусіўшы яблык, убачыць там палову чарвяка...

* * *

Чалавек з вёскі паехаў у горад. Сусед пытае:

— Ну, як з'ездзіў?

— А нішто. Туды ехаў — гляджу: на дарозе ляжыць палена. Назад еду — сматру: ляжыць браўно.

* * *

Гутараць Пуцін і Лукашэнка:

— Александр Григориевич, как вам удалось так сильно увеличить надои молока? В чем секрет, что за новые технологии?

— Да вы шо, Владзімір Владзіміравіч, какія ішчо цехналогіі! Я проста прыехал у калхоз і гавару: „Ну шо, каровы, будзем малако здаваць, ілі можа здадзім мяса?"

(Дзед Талаш, dt.home.by)

ISSN 0546-1960